XXIII. évfolyam. 1912. 24/1162. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... ... kor. 20.—
Félévre ... ... » 10.—
Negyedévre ... ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST,
VIII., Népszinház-utcza 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések felvétele ugyanott.

Budapest, junius hó 16.

Julius elsején kezdődik lapunknál az uj félévi folyam. Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy előfizetésüket még a nyári hüselő előtt megujitani sziveskedjenek. Fürdőző és nyaraló közönségünknek a lapot pontosan mindenüvé utána küldjük, ahova rendelik. Kivánatos, hogy a czimet világosan, olvashatóan, az utolsó postai állomás megjelölésével irják meg nekünk, ugyszintén az eddigi czimüket is. Akik utazva töltik a nyarat, azok hétről-hétre más és más helyre dirigáltathatják maguknak a lapot, föltéve természetesen, hogy idejekorán intézkednek.

Előfizetési feltételek: Egész évre 20 kor. Félévre 10 kor. Negyedévre 5 kor. Mutatványszámok ingyen.

Mai számunkhoz posta-blankettákat mellékeltünk.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Népszinház-utcza 22. szám.
Telefonszám: 61—38.

Krónika.

Politikai jegyzetek.

— *jun. 14.*

Talán trivialitás megint leirni: még ma sem értük el azt a szuperiórusabb fejlődési fokot, amelyen a perszonális politikák inperszonálisokká tisztulnak. Másutt a politika északi és déli sarkában elvek állanak, századok vérkeresztségén keresztülment ideálok, minálunk emberek, vagy mondjuk »egyéniségek«, és ha egy ilyen egyéniség kidől, széttörik, elbukik: sebtibe áthelyeződik a sark is . . . nem ritkán az egyenlitő alá. Igen: a magyar politika szerkezetében tulajdonképp ma is a hübériség a domináns elem, oligarchák harcza folyik oligarchák ellen, akár Aba Samu vagy Róbert Károly korában. Csak a nevek változtak: a Németujváriak, Borsák, Csákok, Amádék, Hunt-Pázmánok helyén ma Tiszák, Andrássyak, Apponyiak, Károlyiak trónolnak. S amikor Apponyi Albert a minap azt irta, hogy Tisza Istvánnak annyi a hatalma, amennyi katona áll mögötte, — szinte szóról-szóra idézte a történetirót, aki szerint ». . . e kiskirályok hadban állottak egymással s mindegyikük hatalma a zsoldosaik számától függött«.

Hermann Bahr irta valahol, Lloyd-Georgeról szólván, hogy Anglia nem tud ellenni »nagy ember« nélkül. Magyarország sem. Most Tisza István áll az egyik sarokban, — nem az anti-obstrukczió, nem a házszabályrevizió, nem a gentry-uralom: hanem Tisza István. És a barátai nem a régi házszabály ellenségét, a históriai erő-megoszlások konzerválóját követik benne, hanem egyszerüen: *Tisza Istvánt.* Ha — például — Tisza István most kint tartózkodott volna Angliában, egészen bizonyos, hogy nem kerültünk volna egy alkotmánykrizis kereszttüzébe, noha az obstrukciót a jövő-menő kormányok sem helyeselték. Tehát Tisza István áll az egyik sarokban, — vajjon ki áll a másikban? Amig a Házban és az utczán csapta egymáshoz az embereket az indulat forgószele, nem komponálódhatott ki tisztán a helyzet. Emberek és ideálok csodálatosan összekeveredtek, hadállások felborultak, a bagariabüz beleáramlott a történelmi parfümbe, hihetetlen zavar és köd támadt és mindehhez hozzájárult, hogy semmi emberek — »lumpige Individuen« — belehelyezték magukat a történelmi távlatba és ezzel — eltakarták a kilátást. Amit Marx a »parlamenti kretinizmus«-ról mondott, annak a képviselőház valósággal klinikai esete volt.

A főrendiházban már tisztult a köd; abban a perczben, amint a politika boulevardja beletorkollott a felső tábla halk, előkelő, ódivatu utczájába: kiélesedtek a hadviselők profiljai. Csak meg kell nézni a bizottsági szavazást: egyfelől a Tisza emberei, másfelől a Hadikok, Károlyiak, Majláthok: az Andrássy Gyula főrendi hátvédje. Tehát megint: Tisza és Andrássy. Husz év előtt is csatazaj kisérte ezt a két nevet: ami hitbeli, nevelésbeli, világfelfogásbeli ellentét köztük van, az most megint összeütközött. Itt-ott összeért a kezük egy pillanatra, de aki a bihari vármegyeházáról indul el, az se a dicsőség, se a bukás országutján nem haladhat azzal, aki a Ballplatz mondén levegőjében nevelkedett. Elválaszthatatlan ür van köztük: az idegrendszereik óperencziája. Robbanó tettvágy az egyik, kontemplativ álmodozó a másik. Puritán, istenes kálvinista ez, fölényes szabadgondolkozó amaz. Tisza: földesuri vigalmak ünnepelt hőse, Andrássy: képek, müvészek és irók barájta. Tisza: csinálja a történelmet, Andrássy: reflexiókkal kiséri.

És érdekes: Tisza mögött a protestáns arisztokrácia sorakozik, Andrássy mögött a katolikus. A százados per még mindig folyik, de minthogyha a szerepek felcserélődtek volna. Régebben a katolikus arisztokrácia szolgálta az udvar katona-politikáját . . . és azok az urak, akik János Zsigmond és Báthory alatt a Kálvinhitre tértek, — arra a hitre, amely a »svájczi, angol és hollandi városi burzsoázia vallás-ideológiája volt« — voltaképp csak a Habsburgok ellen akartak demonstrálni. Hogy mennyire igy volt ez, azt a legragyogóbban a Bocskay István példája igazolja, aki akkor lett protes-

tánssá, amikor Rudolf lefoglaltatta az erdélyi és bihari birtokait... és hogy mennyire nem voltak hivei a protestáns rendek a lelkiismereti szabadságnak, azt a soproni országgyülés igazolja, amelyen kimondták a hallatlan elvet: »cuius regio, cuius religio« — akié a föld, azé a vallás, amilyen hitü a földesur, olyan a jobbágy. S azt az arisztokrácziát, amelynek az utódja ma a főrendiházban a rebellió fokosát forgatja meg a feje körül: a Habsburgok külön a maguk számára, a protestáns nagyurak ellen kreálták. Ma Eszterházy Miklós a disze-virága az arisztokrácziának, — háromszáz év előtt Eszterházy Miklós nádort »a tegnapról gyütt urnak« nevezték.

E szerepcsere oka egyszerü: a katolikus arisztokráczia jóllakott, — a protestánsok földjáradéka azonban a széditő agrárvámok mellett sem emelkedett akkorát, amekkorából a lét kereteit betölthetné s részben közgazdasági tevékenykedésében, részben az államhivatalok csucsainak megmászásában szüksége van az udvar és a kabinetek támogatására...

... Kint pedig véres bárddal áll a bakó, aki milliomodmagában is egy és perszonális: — a nép.

Polóniusz.

Atyámhoz megyek...

Nézem őt a régi, régi képen,
Uj szobának idegen falán
S lelkem lángol mély, sötét szemében.
Régen, régen elment már apám
S egyre jobban közelebb jő hozzám
S minden utam feléje vezet,
Hozzá szépit mindegyik csalódás
S amint foszlik az emlékezet,
Ugy érzem én egyre rokonabbnak
S érzem egyre, hogy én ő vagyok,
Éltem utján fáradt nyoma ballag
S utolérem, ahol elhagyott.
S ha fölöttem gyöngyvirágok nőnek
És tavaszba ér a temető,
Partjain a tájak és időknek,
Egy bölcsőben alszik velem ő.

Juhász Gyula.

A halhatatlanság csak addig ér valamit, amig az ember él.

*

Igazságok nincsenek. De van igazuk azoknak, akik a saját nézeteiket másokkal el tudják fogadtatni.

*

A legragyogóbb erényeink — az ellenfeleink hibái.

*

A szerénység? Hát ez nem egyéb, mint kimélet a mások gyöngesége és hiusága iránt. *Szentmárky Viktor.*

Hajnali beszélgetés.

Irta: CHOLNOKY VIKTOR.*

I. SZIN.

(Szerkesztőség. Hajnali fél három. VALKAY, *a segédszerkesztő, az asztalánál ül és az utolsó táviratokba van merülve. A sarokasztalnál* VESSZŐ *József és* SZŐKE *Oktáv kártyáznak.* KÁLMÁN, *a szolga, üres kávésedényeket meg vidéki lapokat szed össze s eközben beszél. Az egész helyiség keserü a czigarétta-füsttől és savanyu az izzadtságtól, amelyet másképpen ihletnek is neveznek.)*

VESSZŐ: Csak nem akarsz nekem tizenhármat elvinni egy pubbal?

SZŐKE: Pardon. Ez pub? Tudod, rövidlátó vagyok.

VESSZŐ: Mi köze az én pénzemnek a te szemedhez? Akkor láss rövidet, amikor kevesebbet kell elvinni.

KÁLMÁN *(Valkayhoz):* Grébics ur azt izeni, hogy a szedők usznak, nem tud kolumnát tördelni.

VALKAY *(fel sem néz):* Tördelje a kezét.

KÁLMÁN: Höhö. Meg azt, hogy a lap tele van.

VALKAY *(mint fenn):* Öntse ki.

KÁLMÁN: Höhö, höhöhöhö. *(Kimegy.)*

VESSZŐ *(elviszi a pikk kettest):* Kis kaszinód összetéve szépen... Hiszen tudod? *(Orditva.)* Ausz!

SZŐKE *(fizet):* A fene egye meg a kis kaszinót. *(Fölkelnek.)* A Labradorba megyünk?

VESSZŐ: Valkay, jösz a Labradorba?

VALKAY *(mogorván):* Nem. Hazamegyek, zug a fejem, olyan vagyok, mint egy döglött kutya. Ma megint a Reuter is, a Wolff is, a Havas is, sőt az öreg Ritzau is az én idegeimet használtak távirónalnak. *(Dühösen.)* Nem! Nekem ne zengjetek itt sziréndalokat! Hazamegyek. Végre is én egy öreg, őszülő, beteg ember vagyok. *(Enyhébben.)* Legfeljebb a granatérosról lehetne beszélni. *(Ismét minden átmenet nélkül dühödten.)* Végre is nekem még öt kolumna van a fejemben és családapa vagyok.

VESSZŐ *(fütyölve öltözködik):* Jó, hát a granatérosnál találkozunk. Siess végezni az öt kolumnáddal, mi csak egy piritott kenyeret eszünk meg és megyünk.

SZŐKE: De...

VESSZŐ: Hallgass, mert biztosan bolondot mondasz.

VALKAY *(a kabátját veszi):* Valóban, hallgass. Mehetünk! *(Exeunt.)*

II. SZIN.

(A »Hét választóviz«-hez czimzett pálinkamérés, amelyet a törzsvendégek rövidség okáért »Fehérhátu granatéros«-nak is hivnak, mert a pálinkamérő egy nyári reggel fehér vászonnadrágban láttatott. Az üzlet olyan, mint egy patika, de nem karbolszagu, hanem tótillatu. VESSZŐ, SZŐKE *és* VALKAY *az egyik sarokban ülnek.)*

SZŐKE: Ez a szilvórium jó.

VESSZŐ *(ugy kaczag, mint Mefisztó és leejti a monokliját):* Te négyzetborju, te köbökör! Azt hiszed, hogy ez szilvórium? Tudod mi ez? Ezt elviselt barna keztyüből főzik és spirituszt öntenek hozzá. *(Iszik.)*

VALKAY *(iszik):* Óriási tévedés a Montekukuli-utczában. Ezt nem keztyüből főzik, hanem korai sirba dőlt legyek hulláiból szürik össze. Jön az ősz, első szele

* Elhunyt munkatársunk kiadatlan kézirata, melyet halála előtt pár héttel bocsátott rendelkezésünkre. *A szerk.*

megüti a legyeket s az élelmes szüret szilvórium nevet visel. Gránátos, adjon még három pohárral, de ne szilvóriumot, hanem óneiszosat.

A GRÁNÁTOS: Igenis kérem, óneiszosat. *(Viszi.)*

SZŐKE: Nem tudom, de ha alkoholt iszom, mindig azt hiszem magamról, hogy én csakugyan, egészen komolyan iró vagyok. És még azt hiszem, hogy van valami értéke annak, amit irok.

VESSZŐ: Ez csak alkoholmány.

SZŐKE *(lassan, halkan, vontatva beszél)*: Igazán... Lássátok, máskor olyan félénk, olyan idegen vagyok magammal szemben. Gyámoltalan. Hogy ugy mondjam, mindig napidijasnak érzem magamat. De ez a méreg erőt ád és magamhoz való bizást. *(Nevet.)* Különös, de olyan mértékben, ahogy a lábam ingadozni kezd, szünik meg mindig a lelkem ingadozása.

VALKAY: És akkor mered még mondani, hogy ez *(Felemeli a pálinkáspoharat.)* méreg.

VESSZŐ: Ha Egerben volnánk, én merném mondani. Mert semmi tüz a rossz csigerben. *(Isznak.)*

(Fellép: egy kövér, öreg nő és egy tót.)

A TÓT *(pénzt tesz a pudlira)*: Opasno je van se nagnuti.

A GRÁNÁTOS: Ti szoplak, kedje tebe kityim?

A TÓT *(bólint)*: Seczko dvoj klpj viterbam.

A GRÁNÁTOS: Pity.

VESSZŐ: Maga tótul is tud?

A GRÁNÁTOS *(szerényen)*: Kérem szépen, tótul meg olaszul mindenki tud.

VESSZŐ: Igaza van. *(Hipnotizálni kezdi az öreg, kövér nőt, aki olyan kitünő médiumnak bizonyul, hogy öt percz mulva már megmagyarázható neki a Himalájahegység orográfiája.)*

SZŐKE *(hosszabb hallgatás után)*: Hidd el, idegen vagyok magamtól, amikor ugy nyomban felkelés után, világtól dühödten, de egyuttal szomoruan is neki kell állnom a munkának: az ötletgyártásnak. Mert ez a rettenetes nekünk, ugynevezett iróknak a munkánkban, ez a szubsztrátum nélkül valóság, ez a szakadatlan ujjból-szopás, az a fehér papir, amit elénk tesznek anteakták nélkül, csak azzal az utasitással, hogy: tessék ötletesen bepiszkitani.

VALKAY: Valóban, jobb a táviratragasztónak.

SZŐKE *(mindinkább nekimelegedik)*: És aztán ez a rettenetes bizonytalanság! Hogy melyik nyomon induljak el. Néha Zolának van a lelkemben igaza, néha átlátom, hogy ő, a realizmus öregapja sem egyéb, mint romantikus. Sokszor Baudelaire, Verlaine és Murger hangulata fog el, — valósággal szeretnék...

VALKAY: A szeméten megdögleni.

SZŐKE: Kérlek... ezt nem értem.

VALKAY: Persze hogy nem érted. Mert kezdesz dühbe hozni és mert a sápadt violaszinü rajongásoddal, a lila ködeiddel kiugratsz már a bőrömből! Mit irsz te nekem sejtelmeket, mért dadogsz folyton ködről, elmosódottságokról és mért irsz mindig másokat?

SZŐKE: Ezt megint nem értem, ezt a másokat. Hiszen tanulni csak kell, ha valahol, az irodalomban csak szent a hagyomány és az iskola.... Nézd, Lecomte de L'Isle Adam, Wilde Oszkár, Anatole France, Ibsen ma már kikerülhetetlenek az iró előtt, a hatásuk feltétlenül megvan épp ugy, mint Tolsztoj gondolatainak.

VALKAY *(ingerülten csap az asztalra)*: Igen! Nekem is megvan az én tolsztojom.... a gondolataidra, te szürke őrült, te a legnagyobb hibában, a lelki gyávaságban sinylődő te! Te, aki nem mersz vakondokturás lenni, mert Csimborasszó-utánzatot akarsz produkálni, te kis csónak te, aki nem evezel szabadon a vizeken azért, mert folyton nagy hajót keresel, akihez hozzákösd magadat! Eh! *(Iszik.)* Menj vissza diurnistának!

SZŐKE: Kérlek, nézd, értem, hogy mit akarsz mondani, de nincsen igazad...

VALKAY *(már nevet a dühtől)*: De igenis igazam van. Hallgass ide, rémes nyugalommal fogok beszélni és hogy még nyugodtabb lehessek, megiszom veled most egy pohár koporsó-illatot. *(A gránátoshoz.)* Tanár ur! Kérek három koporsót.

A GRÁNÁTOS: És a nagysád?

VALKAY: Igaza van. Négy koporsót, de lehetőleg sok szeggel.

VESSZŐ: Mi az, hogy koporsó?

VALKAY: Udvarolj tovább és majd megérzed a szagáról. *(A gránátos pálinkát hoz, a helyiségben a fenyőfa deszkaillata terjed el. Borovicskáról van szó.)*

VESSZŐ: Hm. Ez valóban koporsószag. De nekem hiába beszél, mert én egyszer hazaczéloztam magamat és sajtszag mellett ébresztettem fel a halál gondolatát.

VALKAY: Hogarth óta tudom, hogy a halál rossz szagu. De hogy sajtszagu? Milyen? Brie, vagy Gorgonzola? Mert felteszem róla, hogy van akkora ur, hogy nem választja a kvárgli szagát.

VESSZŐ: Csodás szagai vannak. Hallgass csak ide. Az apám házában lakik egy sajtos, aki mindig reggel hat órakor már kinyit és én egyszer vettem egy revolvert. A logikus összefüggés a sajt és a revolver között a következő. Hajnalban hazamenet a lábam jogosultan nádnak érezte magát és ingott. Mit mondjak nektek: röviden és velősen abban a pillanatban én voltam az európai egyensuly. De ekkor nagyszerü ötletem támadt. Elővéve megbizható kis fegyveremet, hazaczéloztam magamat. Irtózatos nyugalommal magam elé tartottam a revolvert és a legyét egy vonalba hozva a vályuval, elindultam hazafelé. Majd én fogok tántorogni, amikor hatszemélyes revolverem van! Hazaczéloztam magamat, de Blau, a sajtos, aki éppen akkor nyitott ki, azt hitte az én czéliranyos törekvésemről, hogy merénylet. És rövid, de velős orditással eltünt a sajtosbolt magáracsapott ajtaja mögött.

VALKAY, SZŐKE *(egyszerre)*: No és?

VESSZŐ: No és? Az apám végül is nem humorista, hanem orvos. Kitünően kezeli a gyomorhurutot, de nem ért a tréfához. Kilakoltatott. *(Nem vár hatást, hanem minden átmenet nélkül megint az öreg nőhöz fordul és állást fizet neki rummal.)*

OKTÁV *(merengve)*: Látod, — azt hiszem, hogy ez az irodalom. Valami bolondság jól elmondva egyszerre müvészetté válik.

VALKAY *(a vállára üt)*: Bizony öcsém, Oktáv, ez az irodalom és ez a müvészet. Egyszerü és rövid a dolog: beszélni kell tudni és mindig magadat, mindig csak önönmagadat beszélni.

SZŐKE: De L'Isle Adam, Anatole France és a többiek... Az ő szent hatásuk és irányitásuk!

VALKAY: Hagyd el nekem a lilaszinü Ádámodat és az Anatóliai Szent Ferenczedet. Nem ismerem ezeket az urakat és nem is akarom ismerni. Mert vagy senkik és akkor nem akarom ismerni őket, vagy valakik, akkor pedig agyonnyomnak. Befolyásolnak, irányitanak, rámnehezednek, pedig — én vagyok én!

SZŐKE: Szóval, azt akarod mondani, hogy az egyéniség a legnagyobb kvalitás az irodalomban?

VALKAY: Azt bizony. Sőt nemcsak az irodalomban, hanem mindenben, ami ugynevezett müvészet. Igazi érték, édes barátom, itt csak az, amit saját magadból mondasz ki. Mikor a magad szufláját fujod, ha gyönge is, akkor vagy ember és nem akkor, amikor

Ernest La Jeunesse-szel akarsz egy követ fujni. *Te* légy, értsd meg, *tégedet* akarlak látni az irodalmadban.

SZŐKE: Régi elmélet.

VALKAY: Megtoldom egy ujjal. Ne legyen iró, ne legyen müvész, szóval: ne legyen *mondó* ember az, akinek nincs privát mondanivalója és akinek nincs bátorsága ahhoz, hogy kifujja magából, — még akár formátlanul is — amit tud, vagy amit akar.

SZŐKE: Akkor tiszta lira, csupa szubjektivitás lenne az egész irodalom.

VALKAY: Hát nem az? Édes barátom, minden elmondás, akár betüből van, akár Kremzerveiszből, akár kőből, csak akkor értékes, ha ott van benne az én. De igaznak annál igazabb lesz, mentül jobban elbujik mögéje ez az *én*. Alorczáskodás a mi mesterségünk, édes barátom, és az a nagyobb mester, aki jobban el tud bujni a lárva mögé és nagyobbat tud onnan ránevetni a világra. Mert ne felejtsd el, hogy a szakadatlan, halálosan köteles nevetés is hozzátartozik a mi mesterségünkhöz. Nekünk nevetni kell folyton és ez öl meg bennünket korán. Amikor sirsz a magad kigondolta szomoru téma fölött, akkor is nevetned kell, mert különben unalmas vagy. Szórakoztatás a kötelességed, tehát a közönségednél, amely olvas, egygyel jobban kell szórakoznod magadnak akkor, amikor irsz. Mert ne felejtsd el, hogy kettőtök között ott van a nyomtatott betü holt feketesége, ami mindent sok tónussal letompit s aminek nincsenek gesztusai, hanghordozása, hogy azzal is segitsen a mondó embernek.

SZŐKE: Nem tudom... kissé sok volt az, amit ittunk... nem értem egészen, amit mondasz.

VALKAY: Légy nyugodtan. Magam sem értem. De egyet értek és azt teherként rádrovom. Ha egy kicsit szeretsz, ha egy hajlandóság van benned hozzám, akkor ird meg mindig azt, ami te vagy. De bujj el jól. Jól elbujj! Ugy, ahogy Jókai tudott elbujni Zárkány Napoleon mögé, ahogyan csak a revers-t is kényszerüen meglátó ember tudja, hogy Hamlet töprengése, Kent keserve és Prospero megnyugvása csupán csak *egy* élet. Igaz, hogy a Shakespeareé. És ugy... tudod, hogy Luczifer a nógrádmegyei Sztregován lakott és onnan orditja a füledbe, ha elferditve idézem is: »Add azt, mi lényeged!«

(Csend. A nap felkel, a kövér nő lefekszik. A nap az égnek nevezett gyárfüstre, a nő a pálinkamérés padjára. Vessző szólal meg.)

VESSZŐ: Menjünk haza.

VALKAY: Valóban, menjünk haza. *(Nehézkesen kel fel és támaszkodik a botjára.)* Te csirkefogó vagy, de irodalom vagy. Most megvan benned az a czudarul áldott tehetség, hogy irod folyton magadat és el tudsz bujni magad mögé és nem félsz attól, amit leirsz. Ez *(A botja végével Szőkére mutat.)* még mindig a lilaszinü Ádámot, meg az Anatóliai Szent Ferenczet irja. És nagyon kétségbe van esve, hogy majdan nem a kórházban halhat meg, mint Poe Edgár és nem a szeméten, mint Verlaine. *(Indulnak kifelé.)* Pedig több van benne, mint hetvennégy franczia ideáljában és utánairottjában, de a barom még nem tudja és nem meri megtalálni a hangot, amilyen saját magát kellene irni. *(Kaczagva. Be van csipve.)* Czizellál az ökör és másol akkor, amikor köpnie kellene, annál inkább, mert tud véreset is köpni...

SZŐKE: Menj haza. Igazad van.

VALKAY: Hallgass! Megint bolondot mondtál. Mert először is nincs igazam, másodszor pedig elvben könnyü hazamenni, de próbáld meg ezzel a lábbal. Hanem azért mégis menjünk. Addio, aludjatok középszerüen...

(Hazamennek. A nap tökéletesen felkel, a hazamenők tökéletesen lefeküsznek.)

Toll és tőr.

— *jun. 14.*

AZ ABSZOLUTIZMUSTÓL VÁRNI A MEGVÁLTÁST — bün és az ellenzék hangosan fohászkodik, hogy inkább jöjjön a nyilt abszolutizmus, semhogy a mai állapot fenmaradjon. Akik igy beszélnek, azok nem sokat törődnek se az alkotmányossággal, se az abszolutizmussal. Mindkét forma jó és kedves nekik, ha hatalmi vágyaik kielégitésére alkalmas. Az abszolutizmus felér az alkotmányossággal, ha őket segiti be a miniszteri székekbe. Viszont az alkotmányosság gyülöletesebb, mint az abszolutizmus, ha nem ők az alkotmányosság miniszterei. Most nem ők a miniszterek, tehát visszasirják az abszolutizmust: hátha ez a fordulat valósitja meg álmaikat. Az ország pedig legyen naiv és higyje el nekik, hogy az alkotmányosság — abszolutizmus, ha Lukács László a miniszterelnök, ellenben az abszolutizmus a legideálisabb alkotmányosság, ha gróf Apponyi Albert a miniszterelnöke ennek az abszolutizmusnak. De az országból kiölte ezt a naivitást a koalicziós uralom. Az ország emlékezik, tehát tudja, hogy az urak kezei közt mire zsugorodnék össze az alkotmányosság. Könnyü ezt megállapitani, hiszen még évszázadok mulva is a koalicziós uralom históriájából meritik a jogtiprás preczedenseit azok, akik az alkotmány kijátszásával akarnak kormányozni.

—

A VÁLASZTÓJOGI LIGA rögtönitélő birósága permanencziában van: minden nap kivégezne valakit, ha ezek a valakik bevárnák a halálos itéletet. De a valakik — akik csakugyan *valakik* — jól tudják, hogy a választójogi liga itéleteit a pártpolitikai törvénykönyv paragrafusai szerint hozza meg, tehát megelőzik az itéletet s kilépnek a ligából, még mielőtt a kirekesztő határozatot fejükhöz vágnák. Igy tett dr. *Székely* Aladár képviselő is, aki különben sokkal több rizikó árán vallotta magát az általános választójog hivének, mint azok az urak, akik őt parlamenti állásfoglalása miatt most kérdőre vonják. Székely Aladár a birói karnak volt tagja, mielőtt képviselőnek megválasztották, s mint biró elismerésre méltó agitácziót folytatott gyüléseken és tudományos folyóiratokban az általános választójog mellett. Székely Aladár exponált szereplését nagyon szivesen vette akkorában a liga, mert a mozgalomhoz való csatlakozásával emelte a mozgalom hitelét, fokozta annak sulyát és komolyságát a polgári társadalom előtt. Mert az általános választójog kérdését nálunk mindig proletár-kérdésnek tekintette a társadalom. Elismerjük, hogy ez a felfogás a társadalom részéről ostoba volt, de ezzel az ostobasággal végre is számolni kellett. A társadalmat fel kellett világositani, s akár tagadja a liga, akár nem, a felvilágositás munkáját azok a Székely Aladárok végezték, akiknek állása, hivatala, diplomája csábitószerként hatott a nyárspolgárságra. Mert az a polgárság mindig a tekintélyek után indul. Egyéniségeket akar a homloktérben látni, akikkel fedezheti a saját állásfoglalását. Mert ami *csak* proletár-izü, azt ő forradalminak tartja s a forradalomtól fél. De ahol egy királyi ügyészt lát valamely mozgalom élén, ott ezt mondja: nem lehet forradalom egy olyan mozgalom, amelyben egy királyi ügyész is részt vesz. A liga is tisztában volt ezzel a nyárspolgári pszichológiával, mert ha nem ismerte volna ezt a pszichológiát, tagjai sorába aligha fogadta volna oly szivesen azokat, akiket ma, amikor a mozgalom már megerősödött, üldözőbe

vesz. Pedig a reviziós házszabályok megszavazása korántsem akkora bün, hogy emiatt el kellene feledni Székely Aladár erényeit. Higyjék el, hogy ebben a parlamentben az általános választójog igen nagy hasznát látja valamikor a szigoritott házszabályoknak. Mert a választói reformnak nincs annyi barátja ma a parlamentben, amennyit a liga gondol. És a harcz e reform ellen elemi erővel fog kitörni, mihelyt a kormány a parlament elé terjeszti azt. Lehet, hogy meg is obstruálnák. Igen, lehetséges, hogy a szigoritott házszabály épp ugy hasznára válik a választói reformnak, mint a katonai javaslatnak. Ah, a liga nem ismeri ezt a parlamentet. Székely Aladár ismeri. S mert ő komolyan akarja az általános választójogot, akarnia kellett olyan házszabályokat is, amelyek kizárják a választói reform megobstrúálását. Legyenek türelemmel és meggyőződnek róla, hogy Székely Aladár volt a bölcsebb s nem a választójogi liga.

—

Nők az alkotmányban. A kedves, jó, régi darab ugy-e egy kissé naiv és elavult? A feministák — meg vagyunk róla győződve — tiltakoznának ellene. Az ő véleményük szerint a nő ma már nem olyan korlátolt, hogy az alkotmányt csak azoknak a képviselőknek, táblabiráknak és aranygalléros honvédőrnagyoknak a kedvéért tartsa jónak. A feministáknak igazuk van, a nők a politikával szemben ma már egészen másképpen viselkednek. A nők megjelennek a karzaton, bevárják, amig a honatyákat kivezetik és akkor nevetnek. A nők politikai müveltsége igazán megható. Mert a nagyságos és méltóságos asszonyok ott fenn a karzaton kétféle okból nevethetnek. Vagy mert azt hiszik, hogy a parlament még ma is csak mükedvelői előadás, bikaviadal, sétahangverseny, mint azelőtt volt, és nem tudják, hogy odalenn a padok között tulajdonképpen a létért való küzdelem folyik. Ebben az esetben — bocsánat! — a nők egy kissé nehéz felfogásuak. Vagy pedig tudomásuk van erről a küzdelemről és akkor a nevetés annyit jelent, hogy ezzel az örök női fegyverrel segiteni akarnak a férjeiknek. Ebben az esetben pedig — ismét bocsánat! — a nők egy kissé kotnyelesek. Egyik esetben sincsenek a helyükön ott fenn a karzaton. Egyetlen egy mód van, amelylyel nevet, létjogosultságot, tiszteletet szerezhetnek maguknak az alkotmányban. Maradjanak otthon!

—

Ha széll kálmánt a paktumok atyjának nevezték, Vázsonyi Vilmost méltán nevezhetjük a rezolucziók atyjának. A kitünő demokrata, aki páholyból nézte a kormány perdöntő küzdelmét, ezuttal megint rezolucziós barrikádjai mögé sánczolta magát. »Auf alle Fälle« volt egy rezolucziója; hirül vitték neki, hogy a függetlenségiek beterjesztenek egy határozati javaslatot: szerkesztett egy rezolucziót. De hirnök jött s pihegve szólt: a kormánypártiak is benyujtanak egy javaslatot. Hősünk erre nem jött zavarba — ez az kérem, Vázsony sosem jön zavarba — és csinált egy másik rezolucziót. És igy történt, hogy amikor sorra felvonultak a törvényhatóságok és részben a kormány, részben — nagyobb részben — az obstrukczió ellen leadták a vétójukat, Budapest ugy tett, mint Pilátus: megmosta — nem a maga, hanem a hadviselő felek fejét. Igazán nem értjük: Vázsonyi ur hevesen elitélte az obstrukcziót és még akkor se állt oda hátvédnek, amikor a nemzeti követelmények keresztüllőtt lobogója helyett a választójog zászlóját tüzték a széthulló vár ormára, miért nem állott most nyiltan, egészen, fentartás nélkül a kormány mellé? Ez becsületes hovaállás lett volna, ehelyett rezolucziókkal operált és a végin a hallgatásával kimondotta, hogy nem történt semmi. Nem történt semmi. Hallottunk egy emberről, aki, mikor a fia lezuhant egy toronyról, utána kiáltott: vigyázz az órádra. Vázsonyi ur is az órára figyelt... ám hiába: neki egyhamar nem üt az az óra.

Krónika II.

Epitáfium

a köpenicki kapitány csontjaira.

— *jun. 14.*

Hét közlegénynyel és egy altiszttel Voigt czipészmester bevonult Köpenick városházára, rovancsolni kezdett, sarokba állitotta a polgármestert, a hosszuszakállu Langerhandot, a tanácsosokat, majd négyezer márkát téve nadrágzsebébe, eltávozott a humor tengerébe fuló épületből. Ennek már hat esztendeje; ennyi idő alatt a legjobb tréfa is megsavanyodik. Voigt emléke elmosódott, elrongyolódott és a vargát — mint sok hires embert — csak a halál keltette uj életre. A köpenicki kapitány — minden czáfolat ellenére is — most London egyik külvárosának kórházában lehunyta szemét, elfeledve, talán maga is megfelejtkezve élményeiről és jelentőségéről.

Mert jelentősége volt, pályája, szerencséje és bukása összekapcsolódott korának történetével, sőt, ezt első mondatnak véshetjük sirkövére: annak egyik sziporkázó tünete volt. Mint az épkézláb szinmüirók a deszkákon, Voigt Vilmos a földi lét dobogóján egy tipust állitott elénk. Mindenki, pillanat alatt, ráismert a karrikaturára és mindenki kaczagott rajta: Molière sem akart és tudott többet. Verslábak és párbeszédek helyett a kapitány pléhgalléros zubbonyban, szines pantallóban elénk hozta egyik részről az emberi gyöngeséget, félénkséget és befolyásolhatóságot, másik oldalról a parasztfurfangot, az impertinenciát, a csirkefogóságot, mint erőtényezőt. Lélekző, mozgó, szivarozó gunyvers, két kezes, két lábas, jägeringes pasquille volt a köpenicki eset, s hogy az egész világnak köze volt hozzá, az mutatta legjobban, hogy az egész világ megértette és megkaczagta.

Tudatos volt-e a czipész gondolatmenete, vagy önkénytelen, nem kutatom. Valószinübb, hogy ő is csak »megtermett«, mint a népdal, és nem igen volt fogalma róla, tettei milyen kiváló emberismerőnek jellemezték. Még kevesebbet tudott valószinüleg arról, hogy korának egyik legnevezetesebb szinfoltját, a pökhendiséget hozta elénk. Ahogy Don Quixotében, vagy Till Eulenspiegelben, vagy Casanovában, vagy akár Baczur Gazsiban, benne is egy etappe vezető eszméje domborodott ki és pukkadt szét a szemünk láttára.

Azaz, álljunk meg egy kicsit. A köpenicki kapitány csak a maga személyében tünt el a börtön homályában, nem a vonatkozásaiban. Az a kor, ahol harczias bajuszszal, a biztonság nyomatékával és az ugynevezett határozott föllépés fölényével boldogulni lehet, nem mult még el tőlünk egészen. Ezer és ezer derüs köpenicki kapitány jár-kel körülöttünk, köpenicki városházakból utczasorok emelkednek. Sőt: a gránátosok sem hiányzanak, csak álszakállban mozognak és a könyök, vagy a jókabát, vagy a vabanque, vagy a desperado nevére hallgatnak. Egyetemi professzorok, tudósok, ügyvédek,

orvosok, papok, képviselők, bankárok és irók tarka, álarczosbáli egyvelegében itt is, ott is föltünik Voigt Vilmos, amint vigyázz-t vezényelve vonul be a községházára. A föllépés impertinencziája, az üzletszerü erély kis kávémasinája pontosan szállitja termékeit, és csudálkozni lehet, hogy akadnak még bohók, akik ezt a kiváló képességet csak a bor- és könyvügynökösködés rögös mezein használják föl.

De hát mik vagyunk akkor mi, a tömeg, a városházának népe, a vaskos Wertheim-szekrény, amelyből Köpenick hőse a bankókat kiszedi? Annyira almusziak, gyávák vagy ostobák lennénk, hogy tiltakozás nélkül, sőt jó képpel hagyjuk magunkat megfejni? Nos: ebben van valami; a tömegek gondolatmenete mintha átlagban még elég sekélyes mesgyéken járna, ami egyrészt tiszta szerencse, különben az egyént régen összemorzsolta volna. Ha azt látjuk, hogy oly piczinyke individuumok, mint Voigt czipészmester, boldogulni tudnak a konglomerátumok fölött, tulajdonképp abban reménykedhetnénk, hogy a kollektiv fölfogások még sem oly erősek, ahogy a reggeli kávénál szabadon Vázsonyi Vilmos után elképzeljük. És bizakodhatnánk benne, hogy hébehóba talán olyan köpenicki kapitány is akad, aki a tudás, a tiszta gallér és a meggyőződés uniformisába bujik és a jóhiszemüség gránátosaitól követve hatol a városházába, ahol a haladás, a fölvilágosodás és az emberi szinvonal állitólagos kincsei heverészgetnek.

Nos, ez persze jóindulatu és körmondatos magyarázat. Valóságban a kérdés nem ily egyszerü. A tömegpszichológia — amelyet pedig sokan oly biztos nyugalommal kezelnek, mint a dugóhuzót, vagy a czipőgombolót — kifürkészhetetlenné válik már abban a pillanatban, mikor arra gondolunk, hogy Krisztus épp ugy föl tudta lelkesiteni embereit, mint a riadót kattogó dob — e legostobább hangszer — Wallenstein zsoldosait. Szent jelszavak a népben éppen ugy magra találnak, mint a Kovács Gyula-féle nagy ostobaságok; s hogy mi tudja igazában megmozditani és mi hová képes vezetni a tömeget, rendszerint csak utólag tudjuk megállapitani. Fürkészvén az őstalajt, a népet, már az első rétegnél titokzatos és ellentétes forrásokra akadunk, nem egyre, hanem százezerre, és azt kell mondanunk, hogy egy embert is nehéz megérteni, kettőt egyáltalán nem, a kérdés lényegét pedig sehogysem lehet. Nagyság és törpeség, glória és piszok, jellem és gazság, okosság és elmaradottság, tehát merőben ellenkező speczieseik békén megférnek a tömeg állatkertjében, s hogy melyik hol és mikor jut tulsulyra, oly kérdés, amelyet a természet erőink fölé helyezett.

De mi akkor mégis a köpenicki kapitányok sikerének kézzelfogható titka? Mi az oka, hogy Benvenuto Cellinire szabott embereknek régen nem volt olyan vidám keletük, mint ma? Ha röviden akarnánk felelni, egyszerüen elszavalnók a »Romlásnak indultat«. Ha bonyodalmasabbak akarnánk lenni, azt kellene mondanunk, hogy az idők folyamán nemcsak a magasztaló jelzőket koptattuk el, hanem a lealacsonyitókat is s igy a hozzájuk tartozó cselekedetek határvonalai is elmosódtak. Ezek a szavak: szent ügy, nagy érzés, igazi hazafi, római jellem épp ugy devalválódtak a folytonos és oktalan használatban, mint ezek: hazaáruló, panamista, svihák. Sőt az utóbbiakon bizonyos derü huzódik el és senkise haragszik meg barátaink közül, ha vén lókötőnek nevezzük. Ha tehát még bonyodalmasabbak kivánnánk lenni, ezzel kapcsolatban igen szép magyarázathoz juthatnánk, azt mondván, hogy: a nép, a tömeg, vagyis az őselem, mindez apró emberi mókákat, karriéreket, diadalkapukat, vagyongyüjtéseket, e hirtelen föl- és lebukkanásokat, fényes és homályos törtetéseket a humor magaslatáról nézi, kicsiségükben ösmeri föl és itéli meg. Ami az egyesnek talán lét, kincs, boldogság, az a Ramzesz óta és örökkön változatlan tömegnek tiszavirág, földi hivság, amelyet a pillanat termel és a pillanat temet el. Till Eulenspiegel, Don Quixote, Casanova, Baczur Gazsi, de talán Nagy Károly és Nagy Frigyes is, apró buborékok, s az a magunk élete is: nevessünk rajta, menjünk tovább.

Ha igy volna, nyugodtan térhetnénk napirendre az ügy fölött. Vagyis magyarul: ha a humor, a szatira lenne a huszadik század vezérlő gondolata, nem pedig a monizmus, vagy a pragmatizmus, vagy a szocziálizmus, gyönyörüen oldottuk volna meg a tételt, mert a humor a fölény netovábbja, s egyuttal az emberi lét kérdéseinek legkellemetesebb megoldása. És ha az elkényszeredett, permanens igazság, hogy a politika, tudomány, müvészet, ipar, kereskedelem, jog a köpenicki kapitányokat türelmesen veszi vállaira, csakugyan bernátgazsiszerü adoma lenne, ez oly bölcs és hüvös megitélést jelentene, amely előtt mindenki, akinek tudniillik még van, lekapná a kalapját. Magas bércztetőn állanánk, alattunk apró hangyaboly kavarog, de a szem nem tudja megkülönböztetni, melyiknek a vállán leng bibor és melyikén zsibvásári rongy; a hangyák tolonganak, jönnek, mennek, fölmásznak a falra, meg le a szemétgödörbe, de zaj nem hatol a magasba, s a boly kihalt, amennyi csak kell, annyi uj terem helyébe. Mit bánja a Sphynx?

Persze, a kérdések kérdése, igy van-e ez csakugyan és nem inkább forditva; nem-e a hangyák állanak a bércz tetején és néznek le ránk szegény futóbolondokra, akik még hiszünk a tizparancsolatban, a Miatyánkban és a gondolatok létjogában? A pillanatnyi, azaz látható értékek nem emelkednek-e az örökkévaló szürkeség fölé, és Justh Gyula nem sulyosabb probléma-e ma, mint a száz év előtti Napoleon Toulontól Hudson Loweig? Nem gyüri-e le a jelen röpke percze a mult megkövesedett óráit, és nem ostobaság-e filozofálni, mikor az oldalunkon lóg a két könyökünk, amely — csak jól meg kell nézni — nem kölöncz, hanem sólyommetszésü szárny a javából? Ej, ki tudja: talán igy van. Szép a lét, éljünk és szakitsuk le a rózsákat! A nap süt, a madarak fütyörésznek, az emberek tülekednek, az analfabéták magasan repülnek és szépen szólnak. Béke poraidra tehát, köpenicki kapitány; te örökké fogsz élni, és ha valaki koporsójánál, ugy a tiédnél öntudatosan mondhatjuk el: Föltámadunk!

Syrion.

Muzsika.

Csend... nagy-nagy csend... most tündérek járnak...
Kis pilleszárnyak szállnak a légben...
Ugy jön egy szüz lány, halkan, fehéren,
Mint a sötétben jönnek az árnyak...

Jaj! Nagy vihar most! Bömböl a tenger!
Csuf gyilkos ember rohan a tőrrel!
Meredek sziklák vad szeretőkkel!
Csók! Vér! Sikoltás! Halál kegyetlen!

— Sápadt zenésznek tüzel az arcza.
Éhség se mocczan, gondok sem élnek;
Vékony zenésznek remég az ajka...

Fürdik az Este forró dalokban.
...Mélyszemü bus lány pamlagsarokban
Fáradt gyönyörrel fejét lehajtja.

Balázs Mária.

Nagy Sándor Babylonban.

(Regény.)

Irta: JAKOB WASSERMANN. (7)

Opisban senkisem alhatott. A lázbetegeket a falak elé hajtották; meztelen és rémes orditozással futkostak a sötétben és elkerülték az idegen seregek táborát.

A perzsák és a makedónok, akiket a fejedelmek vendégszeretete egyesitett, ünnepi lakomát ültek. A sátrak aranyrojtos bibortakarói szinte izzottak az ezerszeres fáklyafényben és a szuroklámpák lángja mellett. A zsenge cziprusfák között sötét szőlővenyigék fonódtak össze. Az egész természet ujjongott, tánczolt és énekelt. Százával jöttek idegen barbárok, fejükön babérkoszoruval. Rabszolgák a földre hajolva szürcsölték a kiömlött bort. A katonák Nagy Sándort kivánták látni. Nagy Sándor az ifjak fáklyatánczát nézte. Kyprosi koszorufonó-leányok dalolva libegtek a verseny szinhelyére.

Ekkor egy kiáltás hallatszott a sikság felől a sötétben: egy elnyujtott, rekedt, időnkint ismétlődő kiáltás. És egyre közelebb jött. A szélső fáklyák fénykörében egy óriási férfitest bukkant elő, vagy csak óriásinak látszó a szétszórt világitásban, egy vörös mell, egy sisaktalan fej kuszált fekete hajjal, csattogó fogakkal és habzó szájjal. Nehézkesen vánszorogva, előrehajolt testtel közeledett; balkezével egy asszonytestet vonszolt a hajánál.

A makedónok rémülten félretámolyogtak, amikor felismerték Hephästiont. Ruhája rongyokban fityegett a testén, vértezete piszkos volt, lába meztelen. Szüntelenül ugyanazt kiabálta. Odatántorgott a lakomázók elé és a babyloni nőt, akit hajánál fogva vonszolt idáig, rádobta az egyik asztal közepére. De ebben a perczben megtántorodott és homlokát az egyik fatörzshöz támasztotta. Egy véletlenül szétnyomott szőlőszem nedve végigcsordult arczán, mint a vér. Mindkét karjával felkapott egy félember magasságu amforát, leült a földre és mohó szomjusággal inni kezdett. Amikor elkészült, mereven az égre bámult és csillagokat, csupa csillagot látott maga fölött, a békés északi sarkcsillagot és Dyonisos ragyogó ábrázatát.

Szempillái lassan lezárultak. Egyik borzalom a másik után rázta meg őt. Azután egyszerre végignyult a földön. Az egyik görög karjaiba fogta. »Meghal!« — kiáltották a makedónok.

Lamachos kapitány lóra kapott, hogy elhivja Nagy Sándort a haldokló Hephästionhoz. Némelyek az orvosokért szaladtak. Egynéhány rabszolga Liblitu kihült hulláját állta körül.

VII.

A nagy folyók között.

Nagy Sándor a játéktér korlátja fölé hajlott és ujjongva üdvözölte a makedón ifjut, aki a magasratartott fáklyával mint egy madár repült a czél felé.

Fürge lábai alól kifröccsent a homok. És mint ezek a homokszemek, ugy repültek a fáklya szikrái az éjszakába. Közvetlen a makedón ifju után két görög futott, azután még mások, akik a verseny szempontjából már nem is jöhettek számitásba.

Az arczok félig már belemerültek az éjszakába, az ajkak pedig már formálták az örömkiáltást, amelylyel a győzőt üdvözölni fogják. Még három arasz — már csak egy — a makedón ifju győzött. Mélyen fellélekzett, azután mint egy haldokló, térdben megrogyott, a fáklya kirepült kezéből és a földre esett, mindkét karjával átölelte a czölöpöt és mialatt a testén keresztülbotló görögök szintén a földre buktak, felhangzott a makedónok fülsiketitő üdvrivalgása. Kezükkel tapsoltak, lábukkal dobogtak, virágokat és koszorukat dobáltak a győzőre, akinek testét vastag porréteg boritotta.

Ekkor egy férfi furakodott keresztül a Nagy Sándort körülvevő tömegen. Lamachos volt. »Hallgass meg, királyom, — kiáltotta áthatón — Hephästion haldoklik e perczben!«

Nagy Sándor rámeredt a kapitányra. Arcza halotthalavány lett, karjai hirtelen lehanyatlottak, mintha ólomdarabok lettek volna.

Egy kissé csöndesebb lett a környezet.

Lamachos siettető kézmozdulatot tett; Nagy Sándor mindkét kezével a torkához kapott, mintha fojtogató markok ellen védekezne. Megragadta a követ karját és magával vonszolta. »A lovamat« — nyögte rekedten. Csodálkozva és aggódva követték néhányan.

Lamachos, aki az utat mutatta, előre vágtatott. Nagy Sándor, szinte a ló nyakán, sebes iramban utána, Nemsokára czélhoz értek. A helyszinen álldogálók kiáltozva ugrottak félre az utból, midőn a lovasok figyelmeztetés nélkül közéjük rohantak.

Hephästiont időközben egy nagy sátorba szállitották. Mellette egy orvos térdelt és hallgatta, vajjon dobog-e még a szive.

Nagy Sándor némán borult reá. Remegő kézzel tapogatta öntudatlan barátja homlokát, arczát és nyakát és ajkát Hephästion elhaló ajkára nyomta. Hephästion megrázkódott, vállai felemelkedtek és görcsösen huzódtak a nyak felé, hasa fölfelé domborodott, csipői megremegtek, térdei szétfeszültek. Megérezte, hogy Nagy Sándor mellette van, vakon tapogatózott kezei után és beszélni akart. Ekkor ujabb lázroham borzongatta meg tehetetlen testét, mint ahogy az orkán a kitépett fatörzset még egyszer vadul megragadja és a földre dönti.

Nagy Sándor mozdulatlanul feküdt mellette és kihült, nehéz kezét a kezében szorongatta. A szempillák lezárultak, az összezsugorodott test meg se

mocczant. Órák teltek el igy. Az orvosok eltávoztak, utánuk a jelenvolt makedónok, egyik a másik után tünt el. Rettenetes látvány volt nekik Nagy Sándor ebben az elérzéktelenedett állapotban. Aki utolsónak ment ki, az a fölkötött sátorfüggönyről leoldotta az aranyzsinórt és Nagy Sándort magára hagyták a halottal.

Valóság volt-e a mult? Megtörtént dolog ez a jelen? Miért nem mozditotta meg ezt a testet, miért nem nyitotta fel Hephästion szemeit? Ez a hallgatás valami titkot rejtegetett, ez a kékes ajk valami kikutathatatlan rejtély pecsétje volt. Nem lobogott a szem. Hideg volt, mint a megfagyott pázsit az éjszakában. Nyakán márványos, mozdulatlan erek kéklettek és a meztelen mell sejtetni engedte a szép, karcsu test szoborszerüségét.

Ki ismerhette volna jobban a halál ábrázatát, mint Nagy Sándor? De azok, akik a csatatereken feküdtek, nem igen vesztettek el egyebet, mint az öröm vagy fájdalom véletlen ismertető jelét. Homlokukról vér folyt, testüket szétvagdalták, vagy megcsonkitották tagjaikat. Egy utolsó, másodperczig tartó félelemtől torzultak el az ajkak, és az aggastyán épp ugy, mint az ifju belevájta körmeit a földbe, a melyet még nem akart elhagyni. És mégis: testükből szürke por lett, emberi alakjukat elvesztették, semmit se vittek át magukkal, mindnyájan tovább élnek az elevenekben, az uj csatáknál teljes a létszám, senki sem hiányzik.

De Nagy Sándor érezte, hogy mától kezdve hiányzik valaki. Akarata ma először hagyta el zárt birodalmát és elvágyakozott egy idegen léleklakásba és látta, hogy az lakatlan és nem térhetett ujra vissza és fázósan állt ott az ürben és nézte az élet keringő, változó köreit. És most, hogy Hephästionra pillantott, csak most látta, hogy csakugyan halott.

Alkonyat idején a tábor előtt összegyülekezettek olyan iszonyu jajgatást hallottak, hogy még a levegő is szinte vonakodott továbbröpiteni ezeket a hangokat. Eumenes besietett a sátorba, a többiek követték.

Nagy Sándor ott térdelt néhány lépésnyire a hullától, karjai ingamódra mozogtak fel és alá. Haja ugy az arczába lógott, hogy csupán a nyitott szájat lehetett látni. A térdein csuszott és ugy orditott, mint egy állat és kétségbeesésében összecsapkodta a kezeit és a teste fájdalmában oly rettenetesen vonaglott, mint egy megmérgezetté. Ruháit megtépte, melle vérzett és mialatt a belépők még a rémülettől dermedten álltak, Nagy Sándor ájultan terült el a földön és esés közben beleütötte homlokát a halottas ágy egyik czölöpébe.

Eumenes letérdelt, megragadta Nagy Sándor vállait és megkisérelte őt fölsegiteni. Egy nyoszolyára fektették az alélt királyt. Eumenes visszatért és félrehuzta a sátor függönyét, hogy a szél kiszellőztesse egy kissé a hulla és a láz szagát. A sátor előtt állottak a makedónok, egy mozdulatlan fekete tömeg, mögöttük keleten halaványsárga szinekben kezdett virradni.

Nagy Sándor magához tért a kábulatból. Undorral kergetett el mindenkit, aki közelébe lépett. Ételt és italt makacsul visszautasitott. Egy szót se szólt, sőt még a tekintete is néma volt. Meg se mozdult, mialatt a hullát megmosták és feldiszitették. Este kijelentette, hogy ma már senkit se akar látni, a sátort becsukták. A bronzedényekben kialudt az égő, illatos zsarátnok. Nagy Sándor felemelkedett és nyugtalanul járkált a sátorban. A halott arcza fehérebben ragyogott, mint a fehér mirtusvirágok. Nagy Sándor ezt sem tudta elviselni és kendőt boritott reája. Órákig járkált fel és alá, de a lelkében nyugalom volt. Szive sötétséget, tompaságot és emléktelenséget áhitott. Mennél jobban közeledett az éjszaka, annál jobban félt a holttestől. De még se hagyta nyugodni, mégis meg akart bizonyosodni felőle, vajjon nem változtak-e el az arczvonások. Ha kissé lefeküdt pihenni, egy félig oszlásnak indult ábrázat képe riasztotta fel. Éjféltájban végre embereket hivott a sátrába, hogy kivigyék a hullát. Csak az ő jelenlétükben, midőn fáklyákkal álltak körülötte, csak akkor merte Hephästion arczáról félrehuzni a kendőt. Az egyik rabszolga kezéből kivette a fáklyát és szinte zavarodottan járta körül a sátrat. »Minden tüzet ki kell oltani«, parancsolta, »még a perzsák szent tüzeit is. A zenét, tánczot, mulatást betiltom. Három napig nem szabad halottat temetni, és ha egy asszony megtébolyodnék, azt fojtsátok meg puszta kézzel. Csönd és sötétség legyen Ázsiában.«

Reggel be volt csukva a sátra. Hiába jöttek a rabszolgák, a pohárnokok, a szakácsok és az irnokok. Hasztalan panaszkodtak a mágusok a megbecstelenitett szentségeik miatt. Hasztalan várakoztak a futárok, a vezérek és a követek. Odakint a táborban pedig lázitók dolgoztak ezalatt. Akit a láz, a játék, a bujálkodás, vagy a bor meg nem ejtett, az kezükben volt. Ha egy makedón Nagy Sándorról beszélt, ezt bizonyára kimondhatatlan gyülölettel tette. Gyülölték, mint valami nélkülözhetetlent, gyülölték lehunyt szemekkel, gyülölték, mig maguk előtt látták. A táborban uralkodó halálos csönd szinte elvette az eszüket, Miért mindez? Olyan kedves embere volt ez Nagy Sándornak? És mióta? Szemérmetlen megjegyzések röpködtek, de ha nem tudták volna ők maguk is, hogy rágalmaik és becsmérlésük csak gyenge szél és illanó élczelődés, akkor jobban fékezték volna magukat.

Az opisi lakosság felczihelődött, hogy a sereggel együtt Babylonba vonuljon, mert nem maradhattak egy fal nélküli városban, a végtelen sivatag közepén. Rammaus főpap ott állott a templom előtt és öklét Nagy Sándor tábora felé emelve, prófétai extázisban kiáltotta: »Sóhajtás legyen a nappala, sirás az éjszakája, gyász az egész élete!«

A harmadik napon nagyszerü tervet eszeltek ki a testőrök. Kiválasztották a legfiatalabb nemes ifjut, hogy Nagy Sándor sátrába küldjék. Az ifju még egészen zsenge volt, de meghatóan szép gyerek. Teste maga volt a tökéletesség, karcsu alakja, formás nyaka, édes és ártatlan arcza, csodaszép, nagy, kerek szemekkel. Csak a hangja volt kellemetlen és káros és éppen emiatt állandóan valami finom szomoruság borongott az arczán és aki ránézett erre a fiura, az egyszerre ellágyult. A vezérek abban reménykedtek, hogy az ifju szemei meghatják Nagy Sándort, hogy az ifjuban az egész sereg megtestesült könyörgését fogja látni. Megparancsolták neki, hogy egy szót se szóljon; némán lépjen Nagy Sándor elé és könyörgőn emelje feléje karjait. És miután fekete fürtös fejét zöld levelekkel, ibolyákkal feldiszitették, önhatalmulag kinyitották a sátor ajtaját és a melancholikus ifju remegve belépett.

Nagy Sándor egy pamlagon feküdt és arczát a karjai közé rejtette. Midőn meghallotta a közeledő lépések zaját, hirtelen felugrott.

Az ifju nem mozdult, csupán kinyujtott karjai remegtek. Nagy Sándor most nem tudott az ifju szépségében gyönyörködni. De mégis az arczába nézett, mintha azt kérdezte volna: ki vagy te? hogy kerülsz ide? hogy találtad meg a hozzám vezető utat? Valami elhatározással küzködött, bizonytalan léptekkel haladt az ifju előtt az ajtóhoz és széthuzta a függönyöket.

A makedónok ujjongani akartak, de Nagy Sándor haragos kézmozdulata elhallgattatta őket. Megborzadtak a látásától. A király haja rövidre volt nyirva, szép

barna fürtei nem hulltak már a vállaira és ezáltal valami barbár, félelmetes, élettelen jellege volt a fejének. Kisértetiesen suhant el a tekintete a gyülekezet fölött és mindenki észrevette, hogy szemei egészen elváltoztak. Még mindig bátor nézésüek voltak, de fagyosak. Lángja kilobbant, lágysága eltünt és az álom, mely oly széppé tette őket, kihalt belőlük.

Alig kezdett el Perdikkas-szal beszélni, valahol messze felharsant a tábori kürt. Meleager csapatainak adott jelt az indulásra. Nagy Sándor összerázkódott és jó időbe tellett, mielőtt folytatta volna a rendelkezést. Perdikkas, aki Hephästion helyett a nemesi csapatok parancsnoka lett, másnap reggel vonuljon Babylonba és vitesse oda a hullát. Ott legyen a gyászünnepség. A sereg többi része a következő reggelen Ptolemäos és Seleukos parancsnoksága alatt induljon el és őt, Nagy Sándort várja be az Eufrát partján fekvő Kys városában.

Azután Eumenes-szel tanácskozott. Az volt a szándéka, hogy néhány hivével elhagyja a tábort és átkel a Tigrisen. Ez kissé rejtelmesen hangzott. Eumenes hallgatott. Bölcsesége, mely a hallgatásban volt erős, megóvta őt elsietett kérdezősködésektől.

Néhány óra mulva a választottak készen álltak. Maga Eumenes, a testőrség három parancsnoka és öt kapitány kétszáz kipróbált makedónnal. Szótlanul várakoztak lovaik és teherhordó állataik mellett, mig Nagy Sándor megérkezett. Mire a nap leszállott, már messzire jártak a tábortól.

Egy gázlónál átlépték a folyót. Dombos vidékre értek, ahol olajfák nőttek, bár nem oly dusak és ezüstös lombuak, mint Görögország partjain, hanem ösztövérek és szegényesek. A távolban ismeretlen uj tájak látszottak, ahol még fehér és rózsaszin virágban állottak a mandulafák, határtalan mezők zöldeltek, amelyeken ugy száguldoztak a vad paripák, mint a madárrajok. Egy csatatéren lovagoltak keresztül, amelyen megfehéredett állati és emberi csontok hevertek szanaszét.

Nagy Sándor éjjel nem tudott aludni. Hallgatagon gubbasztott sátra előtt. A katonák szörnyen unatkoztak, egyetlen szórakoztatójuk a fülemile dala volt. Némelyek aggódni kezdtek, hogy vajjon merre vezet az utjuk. Egyszer az egyik kapitány elmesélt egy legendát Kaikhoskov perzsa királyról, aki, miután az életet és a trónt megunta, elhagyta országát és kevés hivével a hegyek közé vonult, hogy onnan a mennyországba jusson. Egyre magasabbra haladtak, nemsokára megszüntek a fák és virágok és havazni kezdett. Éjjel-nappal havazott, egyik a másik után hullott el a hóban, és vagy beletemetkezett a fehér tömegbe, vagy lesodorta valami lavina. Végül már csak maga a király maradt életben, de senki se tudja, hogy elérte-e vajjon a mennyország kapuját.

Mialatt a kapitány mesélt, Nagy Sándor is odahajolt és figyelmesen végighallgatta a legendát. És mivel azt hitték, hogy éber érdeklődéssel figyel, egy másik katona egy más történetet kezdett el mesélni. Valamikor, réges-régen, husz erős vitéz bolyongott a sötétségben. Ekkor egy dervis jött hozzájuk és egy város elé vezette őket és azt mondotta, hogy ott ismeretlen a halál fogalma. Csak néha éjszakánkint hallani a falak és tetők fölött valami hangot, mely egy férfi nevét kiáltja; ez azután kell hogy a hang irányába menjen és örökre bucsut kell hogy vegyen. A husz vitéz megfogadta, mielőtt a városba lépett, hogy egyikük sem engedelmeskedik a titokzatos hangnak, bármily hangosan is szólitsa őket. Azt remélték, hogy jól fognak járni és hogy semmi sem oly könnyü, mint amaz ismeretlen hatalom alól kivonni magukat. De alig hogy itt voltak, már az első éjszakán hivták az egyiket. Borzalmasan hatott reá ez a hang, hiába volt kérés, fogadkozás, semmi sem tarthatta vissza, elment és örökre eltünt. A következő éjszakán ugyanugy történt a másodikkal, azután a harmadikkal és valamennyivel. Az utolsó azonban minden lelkierejét összeszedte és ellenállt a hivásnak és nem ment; lánczokkal odakötözte magát az ágyához és amikor reggel odajöttek a rabszolgái; rémületükre egy csontvázat találtak az ágyhoz lánczolva.

Mikor a katona a mesét befejezte, Nagy Sándor halálsápadt arczczal felemelkedett és eltávozott.

A sikság a nyárutó teljes pompájában ragyogott. Egészen a hasukig virágtengerben tapostak a lovak. Egyik napon aranysárgán csillogott a virágos lapály, éjszaka pedig mint valami varázslat által skarlátpirosra változott, a következő éjszakán pedig uj bimbók kivirulása által sugárzó kékbe hajlott át.

Egy napon azután ott, ahol már csak a smaragdzöld fü maradt meg, egy évezredek előtt szétomlott város romjai közé kerültek.

Lerombolt falak, ledöntött ivü magas kapuk voltak ott, melyeken át egy romokkal teleszórt mezőre lehetett látni, és ez oly sivár és iszonyu volt, mintha titánok hányták volna szét az óriási kődarabokat. Folyondárfélék fonták be a kőtömböket, leomlott lépcsőzetek és kettétört oszlopok között az assziriai czitrom érlelődött, szétszaggatott templomfalakon vastag moha zöldelt és a kihalt világ közepén egy csöndes tavacska lustálkodott. Mindenféle viziszárnyas nyüzsgött a tó gyürüző szélén és a susogó sás között.

A kis csapat itt ütött tábort. Ekkortájt még a forró déli szelek évszakában voltak. Alighogy a sátrakat fölállitották, forró szél sepert végig a lombtalan sikság fölött, mint egy sárkány szájából kiáradó tüzes lehellet. Az ég zenitjén összehuzódtak a felhők egy óriási körbe, amely szüntelenül mozgott és ugy forgott maga körül, mint egy óriási kerék. Szegélyén százával czikáztak a violás villámvillanásak. A horizon mélyén ugyancsak minden oldalról felhők tornyosultak és abban a pillanatban magával ragadta őket a mozgó, háborgó felhőtömeg.

Nagy Sándor elhagyta sátrát és közönyösen nézte a zsoldosok kinyult testét és közöttük kis, megholt madarakat, melyek a levegőből pottyantak a földre. Lassu léptekkel indult a romok közé. Már közeledett az éjszaka. A mocsaras tavacskában békák brekegtek, a magas fü között álmodozó zizegést okozott az alkonyi szellő. A táborban kigyultak a tüzek és a távolból idehangzott a bivalyok bőgése, a sakálok üvöltése, a vadkan vidám csörtetése és az antilopok félénk füttyentése. És az egész élet fölött szeliden ragyogtak a csillagok.

Az elmállott falak és bedőlt kapuk közül régmult nemzedékek árnyai kandikáltak elő. Nagy Sándor hallotta az idők folyását; az örökkévalóságból örökkévalóságba keringett, mint ahogy a biboros bor egyik edényből a másikba ömlik át és csupán a két edény pereme között arasznyi darabon szikrázik fel a napsütésebn.

A félhold a nyugati égbolt párás ködében bukott alá, mint egy fekete szem izzó öldöke, mely alatt Nagy Sándor megborzongott, mert érezte, hogy szakadatlanul reája néz. Ez a magány szeme volt. Mi kergette őt ide? Mi történt az ő lelkében? Miért volt a világ most egyszerre oly közel? Hát nem volt ez a sötétség más, mint az előbbi, nem volt még a csillagos ég is más, hidegebb és borultabb? Azelőtt ugy érezte, hogy valami eleven kötelék füzi őt istenéhez, a mélységekhez és magasságokhoz, most pedig elhagyottnak érezte magát, vállain felelősségek terhe.

Azelőtt még az életét is alig érzékelte másként, mint ahogy a madár a repülés közben érzi magát. Most látta önmagát lépésről-lépésre tovakuszni és rettegett a lelkében fölébredt másik lény miatt.

Mély gyász boritotta el szivét. Egy kis dombocska oldalára dőlt rövid szendergésre és virradáskor ismét visszatért a táborba és egyedül maradt sátrában, mig ismét leszállt az este. Midőn az éjszakai tüzek ismét kigyultak, megint kiballagott a sikságra. Senkise merte kiséretét felajánlani, vagy távolból követni őt.

Miden éjjel más ábrázatot mutatott neki a természet és mindannyiszor azt hitte, hogy kiolvashatja a rejtelmes vonásokból azt, ami őt nyugtalanitotta. Minden emberi lénytől elhagyatottnak érezte magát. Keresett egy istent és nem talált, sem a méltóságteljes görög istent, sem Ahuramazdát, aki az idők gyürüjét tartja, se Mithrát, a sugárzót, se Belmarduk borzalmas fenségességét, sem a démonokat, akik a fákban, vizekben, kövekben, szelekben és a földben laknak, sem azt a hatalmas lényt, akit az indusok imádnak, aki mámorositó szelidség gőzével van körülvéve és az egész világmindenséget ugy átfogja, hogy egyetlen rovarka nem kerülheti el a figyelmét. Egy zuhanó csillag utját követte és felugrott, hogy elkapja azt a kart, amely kihajitottá az ürbe. Vagy csupán valami agyrém volt ez a fényes iv, amelyet a lázas képzelet rajzolt a sötét égboltozatra?

Egymásután teltek az órák, mig végre megvirradt, az éj lassan tovaröppent és pompázón, gőgösen ragyogott fel a nap, mely reggeltől estig szüntelenül ott vándorolt az égen. Siri béke uralkodott a világ fölött. Nagy Sándor visszapillantott. Csodálatos és uj volt neki ez az érzés, ez a visszabámulás a multba, a rég elnémultaknak hitt hangokra való felriadás, ez a megborzongás másféle lehetőségek előtt, mint amelyek életmámorában oly természeteseknek látszottak. Lehunyta szemeit, hogy ezektől a látomásoktól megszabaduljon, erőszakkal ujra el akart álmodozni a hullámzó tengeren, de hasztalan, a habok nem ringatóztak, minden csöndes maradt, még Nagy Sándor szive is lanyhán és bágyadtan dobogott, vére hüs volt, a szeme tiszta, az álom elszállt, az az óriási felleg, amelyben oly istenien lépkedett és amely eltakarta előle az okok és hatások lánczolatát, lesiklott róla már. Mint minden halandó, sulyos teherrel megrakottan kellett tovább vándorolnia. De vajjon mi volt ez, mi volt ez a nagy teher?

A makedónok rókákra, vad szamarakra vadásztak és madarakra lövöldöztek; vagy pedig ott hevertek a tó partján a homok között és kilencczágu sipokat vágtak a nádból. Komor hallgatással figyelték az éjszaka titkos zenéjét és ha néha-néha egy elnyujtott és csodálatosan emberi kiáltás hangzott a levegőben, riadtan gondoltak az Asterias-madárra, amely érti az emberek beszédét. Alvásuk nyugtalan volt és izgatott, mint a lázbeteg gyermeké. Félve mesélték el egymásnak zavaros álmaikat. Gyámoltalanul állottak a természet magányában, a kényszeredetten tovagördülő órák eseménytelensége megbénitotta őket. Arczuk elsápadt, lekonyult fejjel kódorogtak, vagy lustán heverésztek a füben, és szinte bizonyosan tudták, hogy valami különös halál vár reájuk.

Eumenes ekkor elhatározta, hogy beszélni fog Nagy Sándorral.

Felhőtlen, holdas este volt. Nagy Sándor még nem hagyta el sátrát. A pamlagon feküdt; mellette ezüsttálczán egy fölvágett dinnye feküdt, időnkint egy-egy darabkát szájába vett és kiszivta belőle az édes nedvet. A hold fénye mint egy kék szalag folyt le a sátor bejárata elé. Ünnepélyesen hangzott az őrségek lépése és felkiáltása.

(Folytatása következik.)

Krónika III.

Olympia.

Stockholm,
a Stadion felavatása napján.

Neve: görög, formája: amerikai, értelme: pénz. Van még egy tulajdonsága, de az nem fejezhető ki egy általánositással, mert négyesztendőnkint változik, attól a helytől függ, melyre a nagy nemzetek képviselői a legkevésbé féltékenyek. Most ez a város adja meg a változó jelleget, nyolcz év mulva — vagy amint hirlik, esetleg négy év mulva — Budapestre kerül a sor. Ha a magyar olympiai bizottságban az ügyszereteten és lelkesedésen kivül jelentős adag gazdasági érzék is lett volna, már most biztositva lenne az eljövendő budapesti olympia sikere. Ha egy pénzhez és sporthoz egyformán értő magyar itt töltötte volna az esztendőt az Olympia-rendezés gyakorlati iskolájában, olcsó áron megtanulta volna, hogyan lehet az állam megzsarolása nélkül, angol lordok, franczia márkik, amerikai gentlemanek és oláh bojárok pénzéből olyan világraszóló mutatványos mulatságot rendezni, melynek a végén sem a vendég, sem a vendéglátó nem érzi magát becsapva. A nagy hadgyakorlatokon részt vesznek az idegen katonai attasék, az első ausztriai általános választójog alapján történt választáson részt vett egy magyar szocziáldemokrata küldött, az itteni nagy kizárás tanuságait a német gyárosok szövetségének az elnöke a helyszinen tanulmányozta, kár, hogy a most véget ért olympiai hadjárat nem volt szakértő magyar szemlélője.

Két esztendő óta közvetlen közelből figyelem, hogy mit csinálnak a svédek az olympiai hónap előkészitése czimén, és megállapithatom, hogy ennek a Stockholm városára nézve nagy jelentőségü kultureseménynek becsületesen bevallott elvi alapja ennyi: hocczi-nesze. Még pedig sokkal inkább hocczi, mint nesze.

És a svédeknek ebben is igazuk van, mert minden, ami ebben a nagyszabásu ügyben nem ökonómia, az annyira jelentéktelen, hogy szinte automatikusan elintéződik.

Államköltségen elküldi ide minden valamire való nép a maga legjobb labdarugóit, futóit, uszóit, birkózóit, vivóit, ugróit. A legjobbakat küldi el, tehát azokat, akik legkevésbé képviselik az illető nép testének egészségi állapotát. Nagy ünnepségek között koszoruzzák meg a marathoni futás győztesét, ma, a gyorsvonat és a drótnélküli táviró korszakában. Aranyérmet kap a legjobb birkózó, mikor egy ügyesen irányitott revolverső egy percz lefolyása alatt hullát csinál a legkitartóbban fejlesztett izomtömegből is. Ennyit ér a legjobb diszkoszvető érme a Krupp-ágyuk idejében, a legjobb uszó vándordija a tengeralattjáró hajók korában. És igy tovább. De a puritán olympiai dij értéke még kisebb a maga valójában, mert legtöbb esetben haszontalan professzionistát csinál a különben produktiv munkát is végző amatőrből és végül fejleszti az egészséges testedzés legnagyobb ellen-

ségét, a rikord-tébolyt. E betegség miazmái annyira beleették magukat a nemzetközi sportéletbe, hogy a sportszervezetek igazi czélja feledésbe merült. Mert végtére is nem az a czél, hogy az F. T. C.-nek nonplusultra kapusa legyen, hanem hogy lehetőleg minden ember sportoljon.

Ez a ma már általános rikord-hajsza egy különösfajta sportmorált is teremtett meg, melyet józan ember nehezen tud szó nélkül elfogadni. A másküléonben oly egyenes svédek miniszteri fizetéssel szerződtettek egy amerikai trénert, hogy a svéd jelöltek esélyeit másfélévi »kezeléssel« a lehető legmagasabbra fokozza. Hogy az ilyen tréning után a svéd jelöltek esélyei ugyanazok volnának, mint más amatőröké, akik anyagi eszközök hiányában nem alkalmazhattak amerikai minisztereket, akik azonkivül kénytelenek voltak polgári foglalkozásaikat is üzni, — azt alulirott kétségbe vonja. Bocsánatot kérek a hasonlatért, de a versenylovakat nemcsak lemérik, hanem — zsoké-becsület szerint — nem is kezelik izgató szerekkel.

Dehát a svéd főváros érdekei szempontjából az ügynek tisztán sportszerü része lényegtelen. Tény az, hogy a város egy olyan épitészeti müremekkel lett gazdagabb, melynek hiába keresni párját a kontinensen. A téglát majdnem saját áron szállitotta a gyáros, a többi szállitók is olyan keveset akartak keresni, hogy a Stadion ma többet ér, mint amibe került. Az állam egy vasat sem adott direkt, csupán két sorsjátékot engedélyezett a Stadion épitése és az olympiai játékok költségei javára. És most tessék elképzelni egy abszurdumot: igazi sportemberek intézik a játékok sorsát, nem pedig notabilitások! Bankárok és kereskedők intézték a financziális müveleteket, nem pedig grófok és képviselők. A reklámot valódi ujságirókból és müvészekből alakult bizottság csinálta, az egész gépezetet pedig egy czim és rang nélküli ur irányitotta, egy jó futó, Kristian Hellström. Ez a Kristian Hellström a legnagyobb talentumok egyike. Azonkivül, hogy az egymásra féltékeny nemzetek kivánságait össze tudta egyeztetni és titkára volt minden bizottságnak, tökéletesen megszervezte a jegyelárusitást is, pénzt csinált a Stadionba besugárzó napfényből, a versenyzők mozdulataiból, a város hangulatából. Nagy pénzért adta el az olympiai levelezőlapok kibocsátásának monopóliumát, kerek százezer koronát szerzett a kinematografálás jogáért, versenytárgyaláson adta el a Stadionban való fényképezés jogát. A számadások állandóan nyilvántartva, sehol semmi panamaszag.

Jó volna, ha ezt az embert Muzsa urék majd annak idejében Pestre csalogatnák. Hogy a szállodások és vendéglősök nem fognak rabolni, hogy az összes privátlakások be vannak jelentve és mindenki a maga erszénye szerint válogatja ki a szobáját, az szép. De a legszebb, a legértékesebb mégis a Torben Grut Stadionja, ez az ősi svéd lovagvárakra emlékeztető, durva gránitból és vakolatlan téglából komponált müremek. Standard work ez, nem alkalmi munka, ma csak a fejlődés első stádiumában van. Az idei olympiai játékok csak az ünnepélyes felavatását jelentik ennek a nagy nemzeti és kulturális alkotásnak. Legalább tiz év mulik el, mig a Stadion elkészül és harmónikusan egybeolvad környezetével. A déli kapu boltozatában Christian Eriksson két gránitszobra lesz: Férfi, Nő. Carl Eldh tizenhat gránitdarabon mutatja be a föld népeit. Az északi oszlopcsarnok közepén Gunnar Hallström két szobra: Erő és Bölcseség, a déli bejáratnál Fagerberg négy meztelen lovasszobra... Csak az eljövendő nemzedékek fogják készen látni a stockholmi Stadiont.

A keleti és nyugati árkád tövébe 15—15 faragatlan gránittömb van beépitve. Minden második kődarabban egy-egy meztelen titán rejtőzködik, nyolcz küzdő, tépelődő férfialak. A titánok küzdelmét a közbeeső tömbökben élő hét-hét nő deriti fel. Sugár, napos nők, akik megfelelnek a ki nem mondott kérdésekre, akik boldogságot és örömöt sugároznak fiatal testükből...

Ezek a pompás férfiak és nők még mind el vannak rejtőzve. A mi kivánságunkra nem lépnek elő, várják az uj, jobb dereku, derültebb arczu nemzedéket.

Antal Sándor.

Érett gyümölcsről.

— Otto Erich Hartleben. —

Álmodtam érett termésről egy éjszakán,
arany gyümölcsről, dus, sötétlő lomb között.

A hegytetőn volt, régi omladék alatt,
az izzó napfény, buja illat otthonán.

Márványküszöbről lankadt forrás hullt alá,
egy nimfa leste lágyan pergő csöppjeit,
hüs gyöngyeit nyitott kezével fogta fel.

Álmodtam érett termésről egy éjszakán.

Meskó Barna.

Saison.

Ki az Operaházból!

KORMÁNYBIZTOS *(kezében a kiutasitó pallossal, mely az Operaház szimbólumtárából került elő)*: Kérem, titkár ur, hivassa be a szinház összes tagjait! Miután kiderült, hogy egyéniségem a purifikálás eszméjének megvalósitására termett rá, ne késlekedjünk individualitásom eme kifejtésében!

TITKÁR: Ne késlekedjünk! Ez az én elvem is.

KORMÁNYBIZTOS: Az öné nem; csak az enyém. Mészáros ur idejében tudtommal az ön elve is az volt, hogy késlekedjünk...

TITKÁR: Az ember nem változtathatja eléggé az elveit. Tehát ne késlekedjünk. *(Kiszól az ajtón.)* Kérem nagysád!... *(A főprimadonna belép.)*

KORMÁNYBIZTOS: Nagyságod mióta van itézetünk kötelékében?

FŐPRIMADONNA: Husz éve, méltóságos uram! A szinház oszlopa vagyok...

KORMÁNYBIZTOS: Nem erről van most szó. Egy nagy tisztogatásban nem lehetünk tekintettel az érdemekre... Milyen szerepeket játszott?

FŐPRIMADONNA: Hamletben Opheliát, továbbá...

KORMÁNYBIZTOS: Elég! Ophelia, menj...

TITKÁR:... Kolostorba!

KORMÁNYBIZTOS: Dehogy! Nyisson énekiskolát! *(Főprimadonna el van bocsátva.)* Kérem, titkár ur!

TITKÁR *(kiszól az ajtón)*: Uram!...

TENORISTA *(belép és meghajol)*: Méltóságos gróf ur!... Mint a szinház oszlopa...

KORMÁNYBIZTOS: Van önnek hangja?

TENORISTA: Van...

KORMÁNYBIZTOS: Tekintettel purifikáló egyéniségemre, elbocsátom önt a szinház kötelékéből. *(Tenorista el.)* Titkár ur! *(Titkár behiv egy hölgyet.)*

KORMÁNYBIZTOS: Kihez van szerencsém?

A HÖLGY: A szinház oszlopa voltam... hivatkozom...

KORMÁNYBIZTOS: Kedves Oszlopi kisasszony, hivatkozva purifikál óvoltomra... *(Int, a kisasszonyt elvezetik.)*

TITKÁR *(kiszól)*: Ön, uram.

A BARITONISTA: Tudom, miről van szó. Nem akarják megujitani szerződésemet. Jajkiáltásom végig fog zugni az országon!

KORMÁNYBIZTOS: Jegyzeteim szerint az ön jajkiáltása már a középregiszterekben oly fényevesztett, hogy nem hallatszik már a szomszédban sem. Ennélfogva purifikáló lényegemre való hivatkozással...

BARITONISTA: Engem? Az énekmüvészet egyik oszlopát?... *(Kivezetik.)*

KORMÁNYBIZTOS: Kérem, titkár ur, hány oszlopa volt a szinháznak?

TITKÁR: Sok... *(Az ujján számol.)* Egy... kettő... tiz... husz...

KORMÁNYBIZTOS: Kérem, szólitsa be őket! Jöjjenek be egyszerre mind.

TITKÁR *(kiszól)*: Kérem a szinház oszlopait.

(Nagy tolongás támad az ajtónál. Az egész személyzet belép.)

KORMÁNYBIZTOS *(beszédet intézve)*: Tisztelt müvésznők és müvészek!

MIND: Éljen!

KORMÁNYBIZTOS:... tekintettel purifikáló egyéniségemre... *(Int a titkárnak.)*

TITKÁR: A méltóságos ur purifikáló egyéniségére való tekintettel a hölgyek és urak el vannak bocsátva...

(A személyzet szólistái, ugy mint kóristák távoznak.)

KORMÁNYBIZTOS: Meg vagyok elégedve önmagammal. Most pedig távozom. *(Veszi kalapját és indul kifelé, titkár elkiséri.)*

TITKÁR: Hála Istennek, megszabadultunk tőlük...

KORMÁNYBIZTOS: Önnel mi van?

TITKÁR *(zavartan)*: Méltóságos uram... én... ennek a szinháznak az oszlopa...

KORMÁNYBIZTOS: El van bocsátva... Hát ez miféle csarnok itt?

TITKÁR: Ez kérem az oszlopcsarnok... márvány oszlopokkal...

KORMÁNYBIZTOS: El kell távolitani... Nem kell oszlop!... Itt mindenki oszlop akar lenni. Ez a türhetetlen benne!

(Intézkedés történik, hogy az Operaház összes oszlopait, külsőket és belsőket eltávolitsák.)

A SPHYNX *(rejtélyeket ad fel a kormánybiztosnak)*: Ha mindenkit eltávolit az Operaházból, ki marad meg?

KORMÁNYBIZTOS: Én.

SPHYNX: Mért távolit el mindenkit?

KORMÁNYBIZTOS: Mert oszlopok voltak.

SPHYNX: Ön milyen minőségben marad az Operaházban?

KORMÁNYBIZTOS: Én leszek az Operaház oszlopa...

(A Sphynx elnémul és tovább is mint hasonfekvő kérdőjel mered az Andrássy-ut palotáira.)

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

Pavlik Ferencz. Nincsenek érdemei, nincsenek bünei. Csak parancsot teljesitett azon a helyen, ahová sorsa és főnöke állitotta. Ha más valaki áll az ő helyén, az ugyanugy teljesitette volna kötelességét: kivezette volna a képviselőket s ezzel biztositotta volna a parlamenti munka lehetőségét. Igen, ezt más is elvégezte volna. Azonban kérdés, hogy más is *ugy* végezte volna ezt a munkát, ahogyan Pavlik végezte azt. Mert két különböző dolog fogat huzni s fogat fájdalommentesen huzni. Pavlik fájdalommentesen csinálta, vagy legalább igyekezett, hogy az urak fájdalmát enyhitse előkelő udvariasságával és uri tapintatosságával. Nem is hiszszük, hogy akad a kivezetett honatyák közt egy is, aki haragudnék Pavlikra. Sőt lehet, hogy kellemesen hatott rájuk a meglepetés, hogy a fővárosi államrendőrség sorában akad valaki, aki még gyöngéd is tud lenni. Gyöngéd és érzelgős, holott brutális is lehetett volna. De ő kért, könyörgött s a hangja oly különösen csengett, amikor kötelességére, kapott parancsára hivatkozott. Mindenkinek az volt az impressziója, hogy neki jobban fáj ez a munka, mint a képviselőknek. De a parancs — parancs. Senkise haragudjék hát reá, legkevésbé pedig az ellenzéki honatyák. Mert Pavlik ur viselkedéséből megérthették, hogy ő is közöttük ülne ma, ha képviselő lenne. Fohászkodjunk, hogy ne következzék be. Mert a rendőrségnek még nagyobb szüksége van jómodoru emberekre, mint a képviselőháznak.

* * *

× **A román stilus.** Mi szegény magyarok, sajnos, vajmi kevés rokonságban állunk a román nemzetségekkel, amelyek a maguk déli temperamentumával, hosszu tengerpartjaikkal és főként ősi hagyományaikkal kulturát, müvészetet, stilust és

sok egyéb olyan dolgot csináltak, amelyeket mi nem tudtunk létrehozni. Pedig különösen a stilusért igen nagy kár! Le style c'est l'homme! — tartja a közmondás és a közmondás czitálásánál a francziák bizonyára büszkén mutathatnak fel a templomaikra és a stilusra, amelyet megcsináltak. Mi szegény magyarok nyögjük a stilus hiányát és igazán a falnak kellene menne bánatunkban, ha nem akadnának ügybuzgó férfiak, akik helyre igyekeznek hozni a mult büneit. Lám Forster Gyula báró a román stilus terén tett figyelemreméltó kisérleteket és, ami a legfontosabb, nem a történelmi stilus utánzása utján, hanem irigylendő eredetiséggel. Mert a müvészettörténetben a román stilus zömök falakat, félkörü ablakokat és más ilyen egyebeket jelentett; Forster báró felfogásában ellenben a román stilus valami egészen más. Ebben a felfogásban a román stilus középitkezéseknek protekcziós épitészek kezére játszását jelenti és alapja nem a latin kereszt, hanem a »kéz kezet mos«. Kétségtelen, hogy az ilyfajta román stilus alapján a tisztviselőtelep gyönyörü templomot fog kapni. Mi legalább nem hiszszük, hogy annak idején egyetlen hang emelkedne ellene. Mert a román stilus nemcsak azt jelenti, hogy a templomot Tőry vagy Förk urak épitik. A román stilus szabályzatához hozzátartozik az is, hogy egy főherczegasszony tekintélye őrködjék azon, hogy a kritika ne merje kinyitni a száját.

* * *

D **A mártir szobra.** Nagyon finom és tragikómikus eset az, hogy Kovács Gyula öngyilkosságának hirére gyüjteni kezdtek a szobrára, mihelyt azonban megtudták, hogy a golyó csak a koponyacsontját roncsolta szét, lefujták a szobrot. Kovács Gyula hála Isten felépül. De nem lesz szobra. Kétségtelen azonban, hogy imádói szemében egészségesen és pirospozsgásan is épp oly nemzeti hős, mint lett volna holtan. Abban a pillanatban, amikor magára fogta a revolvert, lélekben megtette azt a nagy utat, amely a számitástól a lázas fellendülésig, a logikától a kritika nélkül való hősiséghez vezet. Hogyha halottaiban megilleti a szobor, akkor most is megilleti. Miért szivják tehát vissza a felbuzdulók és a hamarlelkesülők? A felelet egyszerü. Nekünk embereknek, akik minden pillanatban megbotolhatunk és kómikusok lehetünk, végtelenül imponálnak a halottak, akik már soha, de soha se kompromittálhatják magukat. Egy halott gyermek arczán biztosan több ünnepélyesség és filozófia ül, mint a legnagyobb élő költőén. A halottak egytől-egyig megnőnek. Az élők pedig, vagy a feltámadók — mint a példa mútatja — kicsit, nagyon kicsit visszatörpülnek. Senkinek se ártott még a halál. De az élet és a feltámadás igen. Ennél az egyszerü pszichológiai oknál fogva nem leplezik le soha Kovács Gyula mártir-szobrát. Ez igazságtalan, de nagyon emberi cselekedet.

* * *

D **Csak lassan!...** Csak lassan, ti megvadult madarak, ti zugó és véres aeroplánok, ti nagyralátó pilóták, akik megrészegedtetek a levegő mámorától. Ezt kiáltja oda *Vedrinez* repülő társainak. A pilótát nem lehet gyávasággal vádolni. Ő egyformán kivette a részét diadalból és halálos veszélyből. Mégis furcsa ez az intés és nagyon szomoru valóságot sejtet a legelső repülőnek ez a reakcziója most, amikor egymásután kapjuk hirét a repülőversenyek kudarczainak és amikor az első láz elmultával az egész emberiségen csüggedés vesz erőt. Ami eddig történt, ujság és szenzáczió. Az aviatika produkálta magát, mint egy czirkuszi hős. Mindent megmutatott. De a luxusczikkből nem lett használati eszköz, s *Vedrinez* szava burkoltan és fájdalmasan arra czéloz, hogy nem is lesz soha. A repülő emberek fülébe sugja egy czikkben, amely diplomatikusan, elegáns tolvajnyelven van megirva, hogy a pompás és dicső sportért talán mégis kár meghalni. Bár ne válnék be a jóslata. Lehet azonban, hogy neki van igaza. Az aeroplán egy időre a sport-telepek hangárjaiban vesztegel, a mérczék, az ugródeszkák és a footballok mellett.

* * *

⊙ **Dierx.** Tiz év előtt kikiáltották a legnagyobb franczia lirikusnak. Dicsőség ez? Nem. Mert a modern franczia lira a legellenőrizhetlenebb dolog a világon. Egy kész, pompás frazeológia áll a költők rendelkezésére Párisban, s aki soha életében nem szeretett, nem automobilozott, nem pezsgőzött, még az is meg tud irni e frazeológia alapján egy *Soirée amoureuse dans l'auto* czimü verset. Ime, Léon Dierx a leggyengébben dotált államhivatalnokok egyike volt, segédaltiszt a kultuszminisztériumban, s mégis állandóan gyönyörü, fátyolos nőkről énekelt, bonyolult élvezetekről, lila alkonyatokról... Soha nem láthatott ilyet, mert késő estig másolt a hivatalában. A meglevő szókincset rázta fel uj alakulatokká, a jelzőket élesitette ki a végletekig, ó de élet, valódi élet nem volt a versei mögött, mert ő, szegény, egy butorozott hónapos szobában álmodta át romantikus kalandjait és soha életében sem ült automobilban. Ez volt a költőkirály; és milyenek lehetnek az alattvalók. Igy történhetett meg azután, hogy Léon Dierxt, akit a távolállók gazdagnak, fényesnek és boldognak tartottak, néhány rongyos költő kisérte ki a héten a Pére-Lachaiseba. Szegény Verlaine, szegény Mallarmé, szegény Dierx, szegény franczia költőkirályok havi száz frank jövedelemmel, kifizetetlen albérlettel és sok, sok dicsőséggel az irodalomtörténetben!

* * *

D **A sikkasztás müvésze.** Sikkasztók, ide figyeljetek. Hatzfeld Emil, a berlini akkumulátor és elektromos gyár igazgatója 11,000.000 — mondd: tizenegy millió — márkát sikkasztott. Érthetetlen. Az eset a rejtélyességénél és logikátlanságánál fogva megérdemli, hogy külön is feljegyezzük. A sikkasztónak szüksége van tiz, száz, ezer, egymillió koronára, vagy kétszer annyira, de miként lehet megmagyarázni, hogy valakinek az anyagi sebeire pont tizenegy millió márka kell, hogy valaki Rockefeller és Rothschild akar lenni más pénzéből, hogy valaki ennyire ravasz vagy naiv, gazember vagy hős és ilyen nyiltan vállalja a tette rizikóját? Ez annyi, mintha a tolvaj a szent Péter-templomot akarná zsebébe sinkófálni. Egészen bizonyos, hogy rájönnek. A berlini sikkasztó ezt tudta kezdettől fogva. Később már szenvedélyből, passzióból, l'art pour l'art sikkasztott. Semmit se akart a pénzzel. Egyszerüen örült, hogy megvolt. A többiek kenyeret, nyugalmat, nyaralót vesznek rajta. Hatzfeld Emil börtönt kap érte, de bravuros bünével rekordot csinált a sikkasztás gazdag történetében. A kis sikkasztók burzsoák. Ő azonban a sikkasztás müvésze.

ZENE.

Erdős Richárd. Egy ifju énekes halt meg vasárnap Budapesten, Erdős Richárd, akit nagyon, nagyon sokan szerettek. Az élet rajongója volt ő s az élet ölte meg. A mámorokkal és gyönyörrel teli élet, amelyet mohón és öröktelhetetlen élvezett, mint egy ifju isten, az élet, amely több volt a számára, mint minden hirnév, pénz és dicsőség. Egy csodálatosan melegszivü bohém, aki gyönyörüen tudott énekelni, akiből a világ egyik legnagyobb müvésze lehetett volna, de nem volt hozzá kedve: ezt fogjuk mondani róla, ha egykor megkérdeznek és örökké emlékezni fogunk a hangjára. Zengzetes volt és hatalmas. Kenetes, mint egy

papé és aczélos, mint egy hősé. De nem titáni ereje volt, ami megejtett. A melegsége. Egy forró sziv lüktetett benne. Nagyon és mélyen érző sziv, amely tudott féktelenül ujjongani és sirni és szenvedni. Könyörögni és káromkodni. Imádkozni és duhajkodni. Mint Sir John Falstaff kiapadhatatlanok voltak a mókái, mint egy derüs és naiv ripacs ugy mulatott, egy drága, jó fiu, nagy potrohával, és hallottam a zsidótemplomban, amikor a kolnidrét énekelte, e döbbenetes és reménytelen sirámot és az orfeum-kertben nigger songokat, könyes és igazi fájdalommal... Mindenütt elkábitott a hang érzéki szépsége, a meztelen sziv, amely az élet viharai alatt vonaglik és reszket. A féket nehezen türte. Szárnyalni szeretett, harsogva, szilajan, vagy bugni hosszan, mint egy panaszos tuba. A szöveg, a kotta zsarnokságát nem türte. Ha énekelt, csak azért volt, hogy kibontakozhassék a hang, hogy gyujtson, ragyogjon, tündököljön. A hang. Az abszolut hang. Egyike volt ama csodáknak, amelyeket az emberiség vigasztalására az Isten küld le. Erdős nem törődött vele. Nem ambiczionálta, hogy nagy énekes legyen. Magyarországból csak akkor ment el, amikor a maradása szégyen lett volna. Az ismeretlen tizezrek tapsait nem kivánta. Az élet gyönyörökben gazdag óráit tanulásra kellett volna pazarolni. Ugy gondolta: kár érte. Élni akart, gyönyörködni az életben. Ezt. És semmi egyebet. Magyar tehetség volt. Gőgös, nagyuri, lusta. Az igazi tehetségek fenséges öntudatával tele. Nem kellette magát. Nem intrikált, nem kilincselt soha. A széles gesztusokat, pózokat, a »zseniális őrültségeket« és a müvészek egyéb apró és kissé undoritó trükkjeit nem mivelte. Lump volt, bájos és gyengéd, egyszerü, jó fiu, isteni müvész, semmi több. És sok nagy szerepére emlékezve, ne felejtsünk el egyet. A legkisebbet. Az egész csak egy dal, pár taktusos, rövid. Collin, a filozófus, e nagy gyerek a kabátját levetette, hogy a zálogházba vigye. Emlékezzenek rá! Itt, e dalban, e gesztusban, ebben a jelenetben: benne volt az egész ember.

Fodor Gyula.

A botcsinálta doktor. A Népoperában egy lenge, kaczagtató és csufondáros tréfát mutattak be a mult héten kevés ember előtt ifju szinészek. A tréfa a felcsereket gunyolta és az volt a pointje, hogy akit örök hallgatásra itéltek a kirurgusok, — ó borzalom! — egyszerre csak megszólalt a néma. Tündéri és játszi enyhe zene kiséri a néha vaskos jeleneteket és akik a nyári melegben elfelejtették, felüdülten érdeklődnek: ki az a kedves és aranyos lélek, aki ódon zamatu ötletekkel és érzelmességgel elbájol és örvendeztet? Egy régi ismerős: Gounod ő, a Margueritte szerzője. A gall szellem diszkrét és mégis káprázatos tüzijátékával gyönyörködtet e mennyeien gyöngéd élvezetekkel teli két óra alatt, az ancien regime stilusában, amelyet a régi klaveczinisták beszéltek. Gounod, e szentimentális poéta, teljesen megtanulta a czerimóniás és czirádás, dekorativ nyelvet, amely már teljes pompájában kivirult és régen kikristályosodott, már nem él, egy ezüst rózsa, és ahogy beszéli: mégsem hat erőltetetten, archaizáló mellékize nincsen. Él, eleven. Ilyennek álmodja a multat a jelen. A Margueritte: a burzsoá lirája. A Le medecin malgré lui-ben a franczia márki jelenik meg. Elegánsabb, hóditó, kedvesebb. A formák, a dallamkötések, a megengedett harmóniák szigoruan determináltak, merevek, de a causerie mesterét csevegésében nem akadályozza ez a zenei etikett és a tojástánczot is eszményi könnyedséggel járja. A kezei meg vannak kötve, de a fantáziája szárnyal. A szinpadon ezalatt... Az egyik szereplő azt mondta: »monczesz. Összerezzentem. Ön is hallotta? — kérdeztem szomszédomtól. Igen! Semmi kétség, ott is francziául beszélnek. De ez már nem a Molière nyelve. Inkább: a Jardin de Paris-é. A distanczia: nehány évszázad mindössze. Mi az egy artisztikus izlésü rendezőnek? Semmi. Egy szalto mortálé, amelyben azonban egy finom bohózat a nyakát szegi. A másik szereplő ráadásul Pavlikot emlegeti, az ember a szegény rendőrökre kénytelen gondolni, akiket csendőrök őriznek az utczasarkon, és végképp összefacsarodik a szive. Molière ez?

Müvészet.

Futurizmus.

A külföldi illusztrált lapok — és a külföldiek nyomán természetesen a magyarok is — egy idő óta tele vannak furcsa képekkel. Képekkel, amelyeken ide-oda dobált kezek, szemek és lábak kaczérkodnak a jámbor nézővel, érthetetlen fénynyalábok esnek a kép közepére, háromnegyed fiakkerkerekek és egészen indokolatlanul elhelyezett virágbokréták rémitik meg a festői kifejezés rendes formáihoz szokott szemet. Az emberek nagy meglepetéssel konstatálják a festői hatáskeltésnek ezeket a legujabb virágait és immár nem merik kimondani, hogy ezek a képek egyszerüen hevenyőrültségi rohamok szüleményei. Ezelőtt tiz-tizenöt esztendővel még egészen bátran és minden meggondolás nélkül kimondották volna ezt a kritikát,— de tiz-tizenöt esztendő óta sok minden történt, festői alkotások, amelyeket elbizott meggondolatlanságában kiröhögött a burzsoá, a muzeumokba, egészen szolid állami képtárakba kerültek, a hóbortság védjával illetett nyakkendőtlen bohémeknek szobrot emeltek és a burzsoá most már kezd bizalmatlan lenni a saját itéletével szemben. Már nem olyan merész, mint azelőtt, és ha lát valamit, ami nagyon furcsa, nagyon értelmetlen, akkor csak befelé csóválja a fejét. Megbotránkozik, de nem beszél róla, mert a megbotránkozása mélyén mindig ott lappang ama bizonyos »hátha«. Hátha nem is olyan őrültek ezek a piktorok és hátha tizenöt esztendő mulva megint épp olyan rosszul járnak, mint a multban?! A polgári bizalmatlanság pedig majdnem olyan veszedelmes, mint a polgári elbizakodottság, és ezért végre is foglalkozni kell a futuristákkal és meg kell mondani, hogy ezeknek a jó uraknak vajmi kevés közük van mindahhoz, amit pikturának, avagy éppen a piktura modern törekvéseinek neveznek.

Egy mentségük mindenesetre van: ezek a jó urak nem is igen állitják, mintha ők uj lökéseket akarnának adni a festészet fejlődésének. Nagyjában véve nem is nagyon érdekli őket az ecset és amaz emberi foglalkozás, amely az ecsettel összefügg. Hitvallásuk valamivel általánosabb és emberibb, főleg pedig nemzetibb: ők egyszerüen el akarnak fujni mindent, ami idáig volt. Egészen prononszirozottan nemzeti alapon. A futurista proklamáczió, amelyet signore Marinetti ékes szavakba rótt, kijelenti, hogy a modern Olaszország fejlődését és érvényesülését megakadályozza a másik Olaszország, az antik. Az emberek, a népek, a világ csak a régi Olaszországot látja, sőt maguk az olaszok se látnak egyebet és az antik Olaszország szemlélete megakadályozza, hogy Itália földjén a modern kultura gyümölcsigérő virágokat hajtson. Az antik Róma ellen veszik fel a harczot a modern rómaiak, még pedig az olasz temperamentumhoz illő radikális módon: a régi kulturával való szembefordulással. A futurista olaszok szerint csak ugy biztositható a jövő, ha a jelen emberei a forditottját csinálják annak, amit a mult végzett. Ami azelőtt jó volt, az legyen most rossz, a rossz jó, a szép rut, a rut szép, a fehér fekete, a kutya az macska. Mindezekből kettő egészen világos. Az egyik az, hogy az olaszoknak nincsen igazuk, mert hiszen Olaszország az antik kultura daczára gyönyörüen virágzik, és bár lennénk mi kulturátlan magyarok annyira, mint ők; a másik pedig, hogy akár igazuk van, akár nincsen, ez egészen az ő privát dolguk. Nekünk magyaroknak például semmi közünk nincsen ahhoz,

hogy miképpen boldogulhat a modern Olaszország, és ha a futurista ifjak a fejük tetejére állanak, ez reánk nézve csak annyit jelent, hogy a világtörénelem czirkuszába bevonult egy uj clown. Tessék nevetni vagy fütyülni!

Egyedül éppen a képekhez volna némi közünk, mert ezek világkiállitásokra kerülnek, amelyeken bután ácsorog a burzsoá és szegény, iszonyu zavarban van, nem tudja, hogy mit mondjon. Kivált ha az elméleteket hallja. Az elméletek ugyanis azt mondják, hogy a futurista piktor nem a valóságot festi, hanem a valóság emlékét. A képzetek összeszürődését, a zavaros álomképet, amely egy pillanatig az agyunkban vibrál, ha az utczán járunk, vagy az ablakon kinézünk és azután hirtelen behunyjuk a szemünket. Ezek az elméletek tulajdonképpen tetszetősek és mintha volna némi alapjuk, de, tisztelt polgártársak, ezek az elméletek alapjában véve szamárságok. Alapjában véve, mert azzal dicsekednek, hogy nem a valóságot festették, holott az, amit te a szemed behunyása után az első pillanatban látsz, a legteljesebb valóság. Az álmok is valóságok, mert hiszen tényleg álmodod őket. Csak az nem valóság, amit az élet, a létezés benyomásaiból önmagad alkotsz és ez éppen a müvészet. Ezért a müvészet mindig rend. Szinek, vonalak, avagy hangok rendje, amelyek a valóságban el vannak szórva, de a müvész a saját fantáziájában elrendezi őket, tartalmat ad nekik és hangulatot önt beléjük. Ez éppen a müvészetnek nevezett valami, és amit ehhez a valóság ad, az csak a nyers anyag. A futuristák az impressziók, az ábrándok, a meglátások nyers anyagát adják és ez nem müvészet. Ha ezt a nyers anyagot akarom látni, akkor nem nézek képet, hanem egyszerüen behunyom a szememet.

Jean Preux.

IRODALOM.

Inczédi László emléktáblájára.

Gondoltak már a magyar Pantheonra?

Szomorubb és lehangolóbb emléke aligha lenne a világnak, mint az az oszlopcsarnok, amelynek fülkéit torzókkal kellene telerakni. Alig egy-két hatalmas, egész, befejezett szobor: Vörösmarty, Arany, Jókai, — azután csupa csonkaság, bevégzetlenség. Csokonai, Katona, Petőfi, Teleki, Reviczky, Vajda, Péterffy, Justh Zsigmond, Grünwald Béla, Pap Dániel és még sokáig tartana a névsor, mind csak a magyar genie végzetes tragikumát hirdetnék, az erőt, ami önmagát égeti föl, a szörnyü küzdelmet, amiben hogy el kell bukni, előre elvégeztetett. Keserüséggel, sirva, rezignáltan lehetne csak ebben a Pantheonban járni. Vádolni kellene valakit örökkön hangos váddal, az ős-valakit, aki ismeretlen és akire még Heine is csak zokogva tudna nyelvet ölteni. Talán jobb, hogy ezt a Pantheont csak Strobl épitgeti a pesti piaczokon és a kerepesi temetőben, vagy rosszabb, vagy ahogy akarjátok.

Évfordulók esnek itt ugyis az esztendő mindennapjára és a mult ködéből hányan néznek vissza panaszos, vádoló tekintettel. Szép, nagyerejü, megrokkant és korán elbukott magyarok. *Inczédi* László ezek közül való. Fáradtan, összetörve és meghasonlottan ment el tiz esztendővel ezelőtt, miután egész életében, mint szegény Cholnoky Viktor, Sokrates keserü szavait ismételgette: Däimonion, gyerünk fát apritani... Poéta volt, tehát vezérczikkeket irt, vérbeli iró volt, tehát megölte a politika, mert szerencsétlenségére mindezen felül még magyar is volt. És ezért nem tudunk megnyugvással gondolni arra a márványtáblára, amire az ő nevét vésték s amit ezen a héten lepleztek le Szarvason. Koszoruk és temetői virágok illata teszi csüggesztővé a magyar irodalom ünnepségeit. Egy emléktábla, egy szónoklat, egy babérkoszoru, aztán ujabb tiz esztendő porrétege borul minden fölé. De ki szolgáltat igazságot a kinos napokért, mikor elgyötörten hajolt a papir fölé az elfáradt fej, az apró, komisz nyomoruságokért, amik mindennap ujra megülték a roskadt vállakat, a tehetetlenül, csak befelé elsiratott ifjuságért, egész életért és annak minden nagyszerü álmáért, amit ugy kellett itthagyni a tegnapelőtt megevett kenyér kifizetetlenségének kinzó gondjával. Ki az, aki elégtételt ad, aki meghozza a kibékülés hüvös simogatását a lázas agyvelőnek, a harmóniát, a csendes nyugalmat a betü mérgétől elakadó rendetlen szivnek, most, tiz vagy ötven év után, mikor már nem segit sem a czinikus bölcselkedés, sem az alkohol. Szelid, ábrándos kisasszonyok, akik egy régi könyvben rábukkannak Inczédi László szerelmes, teli zengésü soraira és karcsu betükkel és aggasztóan egyéni ortográfiával másolják le egy-egy versét az emlékkönyvükbe, minek kérdezzem, hogy gondoltak-e erre? Erősebb szivek és többet próbált fejek sem tudnak erre feleletet adni, mert erre nyilván nincs is felelet. Nincs, egészen biztosan nincs és ezt a jövendő Inczédi Lászlók tudják a legbiztosabban, azok az Inczédi Lászlók, akik tragikus hősöknek születtek és fenséges gesztussal vették kézbe ujra meg ujra az előttük elejtett zászlót. Akik tudják, hogy el kell esni, egyetlen harczon, czéltalanul és kicsinyesen, de azért daczosan feszitik ki a mellüket. És a magyar Pantheon álmodott oszlopai között egygyel több a torzó...

Ez az örökké bolygó, mindennap ujra fölbukó és soha el nem ülő keserüség nincs belevésve a szarvasi emléktáblába, de azért sokan vannak, akik leolvassák róla, amint hogy Inczédi Lászlók megujuló tragikumában, czéltalannak tetsző küzdelmében is meg van irva a nagyszerü tanulság: noblesse oblige. Az arisztokraták, ha ugy is halnak meg, mint a sansculotte-ok, élni másképp élnek. A tragédiák erejét érezzük meg ezekben az életekben. Pusztulásra, halálra szánt erő, de erő.

Carpaccio.

Szinpadi problémák. Ezzel a czimmel gyüjtötte össze *Balassa* Imre, a Nemzeti Szinház fiatal tagja a lapokban szétszórtan megjelent czikkeit és aki átolvassa a könyvét, azzal a tudattal teszi le, hogy a szerző nem végzett haszontalan munkát. Nálunk, ahol mindenki próféta a szinpadi dolgokban, sikerült olyan konfuziót teremteni a dráma és szinjátszás körül, hogy igazi örömmel kell fogadnunk Balassa okos, világos és eredetiségükkel sokszor meglepő fejtegetéseit, amelyeket nem közönséges irómüvészettel öntött formába a fiatal szerző. A könyv első részében néhány hosszabb tanulmány van a modern Shakespeareről az intrikusról, de különösen egyet találunk, ami felköltötte figyelmünket: a Bánk-bánról irott essay. Ezzel a kérdéssel valóban itt az ideje, hogy érdemlegesen foglalkozzunk, nem hazafias, de végre tisztán drámai szempontból is. A könyv többi részét rövidebb-hosszabb impressziók teszik s ezek közül különösen a szinpadi világitásról és a dekorativ szinpadról szóló részeket forgathatja haszonnal és élvezettel a laikus és a szakember egyformán. Általában Balassa Imre könyve egy szimpátikus, intelligens és gondolkodó esztéta munkája és mi szivesen ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Alkalmi ékszerárúk kaphatók: SCHÖN GÉZA ideiglenes helyiségében Budapest, Egyetem-u. 11. sz.

A gyémántos harang és más versek. (*Kiss* Menyhért uj könyve.) *Kiss* Menyhért, a tehetséges fiatal poéta friss dalolókedvének és érzékeny, meleg lelkének tanusága ez a második verseskötet. A magyar vidék, Erdély tiszta, erőt és kedvet ébresztgető levegője csap meg csengő rimei közül, egyszerüség, üdeség és könnyedség. Ma, amikor a legraffináltabb érzések és formák, a precziőz szavak korát éljük, valami jóleső gyönyörüséggel lapoztuk végig a gyémántos harang őszinte kedélyből fakadt polémiáit. Nem nagyigényü, eget ostromló versek, nem is döbbentenek meg az ujságukkal, de mindig kellemesek, izlésesek és formásak. Őszi levélhullás, egy csók, bánatos elmélázás egy elhervadt virág fölött, egy napsugaras, fehér ház, ahol egy kis fiu játszott valamikor, csendes, letompitott szinek és hangok. Alkonyati órák hangulata reszket a szerelmes dalok fölött. Ő maga irja: Egymásra lelünk mégis te meg én, Szép végü lesz a bus Marlitt-regény... A kötet legsikerültebb verse a Gyémántos harang czimü hosszabb lirai költemény, amelylyel bizonyára sok kedves perczet fog szerezni olvasóinak.

KÖZGAZDASÁG.

A Kőolajfinomitógyár Részvénytársaság e hó 28-ára összehivott közgyülése napirendjének egyik tárgya az »A. G. für Naphta-Industrie« boryslawi társaság megvétele, illetőleg az emlitett két vállalat fuziója olyképpen, hogy ezzel kapcsolatban a Kőolajfinomitógyár Részvénytársaság alaptőkéje a jelenlegi 6,600.000 K-ról 2,200.000 K-val 8,800.000 K-ra emeltetik fel. Az »A. G. für Naphta-Industrie« tudvalevőleg ugyanazon érdekkörhöz tartozik, mint a Kőolajfinomitó Részvénytársaság, nevezetesen a Magyar Általános Hitelbank, a Rothschild-bankházak, a bécsi Kredit-Anstalt, a párisi Les Fils de A. Deutsch czég és Larisch-Moenich Henrik gróf csoportjához. Az »A. G. für Naphta-Industrie« sok éven át igen kedvezőtlen viszonyok között müködött és csak az utolsó években ért el annyiban jobb eredményeket, amennyiben több aknában olajra akadtak és a nyert olajat főleg a legutolsó években kielégitő árak mellett — legnagyobbrészt a Kőolajfinomitógyár Részvénytársaságnál — értékesitették. Többek közt egy még jelenleg is üzemben levő tustanovicei kutból eddig 2,500.000 métermázsa olajat nyertek. Mindazonáltal — a részvényesek érdekeinek közössége daczára — az üzem tekintetében ellentétek merültek fel, amelyeknek elháritását a most létesitendő fuzió czélozza. Az uj részvények a Kőolajfinomitógyár Részvénytársaság részvényeire alakitott szindikátus állományához fognak csatoltatni, amely a Magyar Általános Hitelbank vezetése alatt a társaság alapitása óta, tehát harmincz éve változatlanul fennáll.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A házbérsróf miatt. Az általánosan ösmert, jóhirnevü Polgár Kálmán fővárosi órás- és ékszerüzlet. (Erzsébet-körut 29. szám I. em.) a háziur teljesithetetlen követelményei miatt eddigi üzlethelyiségeit elhagyni kénytelen. Ezen elsőrangu czég két évtized óta teljes megelégedésre szolgálta ki vevőit a czég megalapitási helyén, miért is valószinü, hogy a régi pártfogók majd az uj helyen is fel fogják keresni Polgárt.

A Nestlé-féle gyermekliszt egy finom kétszersültpor, melynek főalkatrészét a legjobb, csiramentes alpesi tej képezi és mely csak vizzel felforralva, egy nagyon könnyen emészthető és erősitő tápszert nyujt csecsemők és gyermekek részére az elválasztás, után, valamint felnőtt gyomorbajos egyéneknél is A Nestlé-féle gyermekliszt minden gyógyszertárban és droguériában a megállapitott K. 1.80 filléres árban kapható.

A magyar ásványvizek történetében páratlan azon gyors és óriási siker, melyet a Schmidthauer-féle igmándi keserüviz oly rövid idő alatt elért. Legjobb bizonyiték ez a források kiváló tulajdonságai mellett. Országvilág előtt ismeretes, hogy a Schmidthauer-féle igmándi keserüviz az összes keserüvizeket felülmulja sokszorta hatásosabb minőségénél fogva. A tudományos szakértő világ és a nagy közönség elismerése alkalmat nyujtott, hogy e nagyértékü források teljesen feltárhatók lettek és az összes igmándi telepek Schmidthauer forrástulajdonos tulajdonába kerültek. A szakszerü és fáradságos kutatások azt eredményezték, hogy e források ma már hazánk közkincsévé és fontos kiviteli czikkévé váltak, a bevitelt pedig jóval csökkentik, mert a Schmidthauer-féle igmándi keserüviz nagyszerü eredménynyel pótolja a karlsbadi és marienbadi vizeket is.

A női szépség titka, hogy a toilette-asztalról ne hiányozzanak a hirneves *Kriegner-féle Akáczia-szépitőszerek*, mint a páratlan akáczia-arczkenőcs, akáczia-puder és akáczia-szappan, melyek kaphatók a Kriegner gyógyszertárban, Budapest, Kálvin-tér (Baross-utcza sarok). Postai szétküldés naponta.

Női A Pozsonyi Kereskedelmi és Iparkamarától fenntartott nyilvános, három évfolyamu **Felső Kereskedelmi Iskola Pozsonyban**
Érettségi vizsgálat. Állásközvetités. Internátus.
Értesitőt kivánatra küld: AZ IGAZGATÓSÁG.

PÖSTYÉN-FÜRDŐ
világhirü rádiumos iszapforrásai
csuz, köszvény, ischias ellen.

Megnyilt a **„THERMIA-PALACE"**
a legideálisabb szálló-szanatórium, közvetlenül a gyógyforrások felett.
Mindenfajta fürdő- és fizikai gyógytényező a lakószobákkal kapcsolatban, tehát hideg időjárás esetén is kitünő kurák. Hideg-meleg vizvezeték és telefon a szobákban. Központi vizfütés és szellőztetés. Vacuum cleaner. Fürdőszobás lakosztályok (az eredeti gyógyforrással). Elsőrangu penzió orvosi felügyelet alatt álló dietetikus konyhával.
TÉLEN-NYÁRON NYITVA! ◆ TÉLEN-NYÁRON NYITVA!

Cipő valódi gummisarokkal „Berson"

pompás zsákmány.

Budapest, 1912. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betüivel.